БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген.

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1960 ч. ОКТЯБРЬ 20 ЧЕТВЕРГ № 247 (4731)

Өртээ 20 коп.

Эр, херээжен колхозчулар, совхозтарның ажылчыннары болгаш көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери! Эртемниң, техниканың болгаш мурнакчы дуржулганың чедиишкиннерин көдээ ажыл-агыйга улам дидим нептерединер! Продукцияның бот-үнезин чиигедирин чүткүлдүг чедип алыңар!

(Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Кыйгырыгларындан).

КЕЛИР ЧЫЛДЫҢ ДҮЖҮДҮНГЕ САГЫШ САЛЫР

Келир чылдың дүжүдүнге сагыш салыышкынга ам кол черни үрезин белеткели эөлээр ужурлуг. Областың элээн хөй колхозтарында болгаш совхозтарында келир чылдың дүжүдүүң дугайында сагыш салбышаан, дүжүт ажаап алыышкынының хүнеринде үрезин фондуларын уруп ап, оларның арыглаашкынын эгелээн.

Ындыг ажыл-агыйларның санынга Таңды районнуң «Кызыл партизан» совхозун киприп болур. Районда сорттуг үрезин ажыл-агыйы болур ол совхоз 1961 чылдың тарылгазынга хереглээр тараа культураларының үрезиннерин бүрүн уруп алгаш, ам оларның арыглаашкынын чорудуп турар. Бо чылын совхозтуң багай эвес дүжүттү өстүрүп алганы эки шынарлыг сорттуг үрезиннерни чашканындан кол хамаржыр. Ол районнуң «Тиилелге» совхозу аъшчемниң кол культуразы болур кызыл-тас үрезини-биле бүрүн хандыртынган. Ол ышкаш Каа-Хем районнуң колхозтарында үрезин уруушкуну багай эвес чорун турар.

Ынчалза-даа области ниитизи-биле үрезин уруушкуну шыдажыр арга-жок оожум чорун турарын демдеглезе чогуур. Амгы үеде тараа культураларының үрезиннериниң уруушкуну области чүгле 67,8 хуу чедип турар, а өрткен чылдың бо үезинде үрезин барык долу урдунган түрген. Областың бир тараалаң району болур Улуг-Хемниң колхозтары болгаш «Межегей» совхоз амга чедир үрезин уруушкуну чер албаан. Ол ышкаш «Барлык», совхозта болгаш Өвүр, Эрзин районнарның колхозтарында үрезин уруушкуну барык чоруттунмаан.

Үрезин уруушкунунуң талазыбиле мындыг дүвүрээзиниг байдалдың тургустунганының чылдагааны болза тус-тус ажыл-агыйларның удуртукчулары дүжүт ажаап алыышкыны эгелээри-биле кады үрезин участоктарының дүжүдүнүң ажаап алыышкынын чорутпайн, ону сөөлзүредир ажаап алгай-ла дээш соңгаарлаткаш, келир чылдың дүжүдүнче сагыш салыышкынны үттупканы-биле тайылбырлаттынар. СЭКП райкомнарының, райкүүскомнарның болгаш районнарның көдээ ажылагый инспекцияларының талазындан үрезин уруушкунунуң талазы-биле эрте-дээре хемчег албайн, чаңгыс таалаалаар практикаже база-ла кирип турганы ол-дур.

Коммунизм тургузуушкунунуң улуг чаагай планнарын ажылдап кылган СЭКП-ниң XXI съездизи чуртка тараа бүдүрерин эң чоокку чылдарда 10—12 миллиард пуд чедирер деп айыткан болгай. Бо эң чугула херекке чеди чыл планының үшкү чылы—1961 чыл улуг рольдуг болур. Чүге дизе, чуртка тараа бүдүрер талазы-биле бо улуг программа кайы хире күүсеттинип турарын чеди чылдың үшкү чылының түңнелдери биске тодаргай көргүзер ужурлуг. Ынчангаш Тыва автономнуг областың колхозтары болгаш совхозтары келир чылдың тарылгазынга четчир үрезин чок кирер ужур-даа турбас. Чүгле четчир хемчээлдиг үрезиннинг эвес, харын эки шынарлыг болгаш райончуткан сорттуг үрезиннерлиг болур ужурлуг.

Сорулга ындыг турбуже, ам барыын талакы районнарның чамдык удуртукчуларының талазындан «четчир үрезин уруп алыры бергедеди, канчаарыл?» дээр янзылыг айтырыгны тургузуп турар апарган. Ол шын эвес. Үрезин участоктарының тарылгаларынче, оларның дүжүдүн өй-шаанда ажаап алырынче сагыш салбайн тургаш, часкы тарылга чыгап келирге, күрүне складынче шоодай тудуп алган кел чыдар апараа ыядынчыг эвес чүве бе?

Ам кол сорулга болза, үрезин уруушкунунуң херээн СЭКП райкомнары, райкүүскомнар болгаш районнарның көдээ ажыл-агый инспекциялары хүннүң эң чугула айтырыны кылдыр көрүп, Улуг Октябрьның 43 чыл ооюнуң байырлалынга ажыл-агый бүрүзү четчир хемчээлдиг үрезиннерлиг ужуражырын чедип алыры болур. Тускай звеноларны тургускаш, үрезин арыглаашкынын шыңгыы организастаар болгаш арыглаттынган үрезиннерни складтарже урар. Агрономнарның хүлээлгези — бар үрезиннерниң шынарын тодарадыры, складтарже арыглаттынмаан үрезиннерни урар чорукту болдурбазы болгаш үрезиннерни эки кадагалаашкынга тургузарын хандырары болур. Эрткен чылын Чаа-Хөл районнуң Шаңчыда хову турлагларынга болгаш өскедаа чердерге ажык шаңнарга овазалап каан үрезиннер хатка, харга, довуракка алзып, үрелип турганы ышкаш байдалды ам канчап-даа болдурбас.

Тараа культураларының үрезинери-биле чергелештир өске культураларын, ылаңгыя картофельдин үрезининче база сагыш салыр херек. Областың ажыл-агыйларының хөй нуруузу ам бо хүннерде картофель үрезини-биле хандыртынмаан болгаш бар үрезиннерни негелде ёзугаар кадагалавайн турар. Картофель үрезинин чедир уруп албайн азы бар үрезинин багай кадагалаары-биле доңуруп үрээш, чазын кээп өске черлерже үрезин сураглап, хөй шүүдел үндүрер бак чаңчылды катаптап болбас дээрзин ындыг ажыл-агыйларның, ылаңгыя барыын талакы районнарның колхозтарының удуртукчулары ам ылап билзе чогуур.

Үрезин — келир дүжүттүң үндезини. 1961 чылдың тарылгазынга Тыванның колхозтары болгаш совхозтары чүгле эң эки шынарлыг үрезиннерлиг ужуражыр ужурлуг.

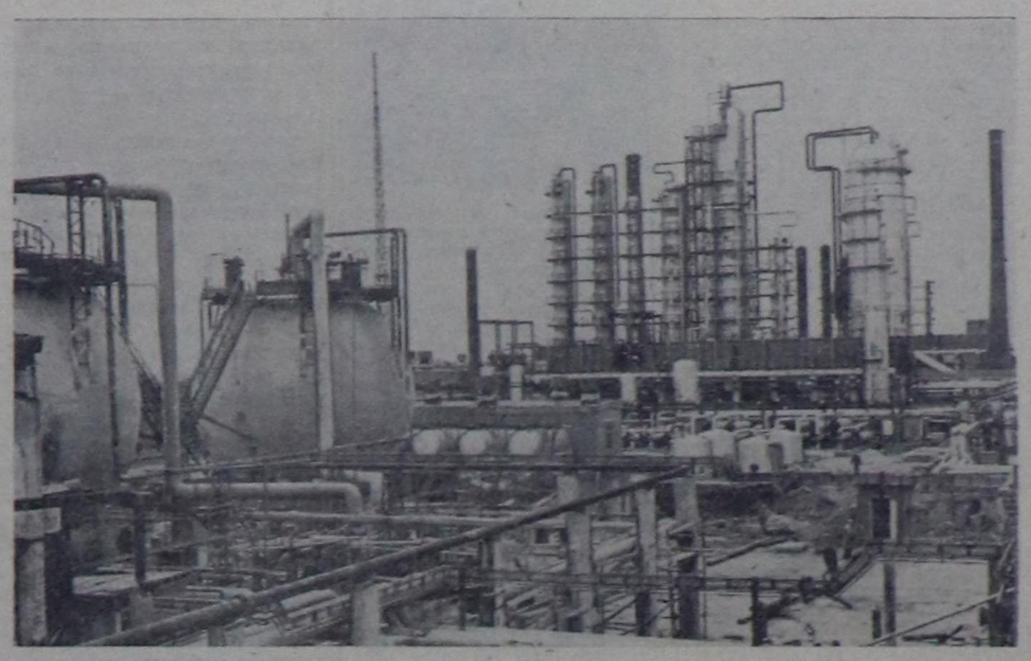

Рязаньда туттунуп турар нефть болбаазырадыр заводтуң бирги эөлчээн дооскан. Технологтуг тудугларда ам дериг-херекселдерни комплектилии-биле шенеп көрүп турар. Насостарны, аппараттарны болгаш дамчыдылга хоолайларының быжыын шенеп көрүп турар.

Чаа будүрүлге черинде башкир нефть кирген болгаш технологтуг херекселдериң баштайгы саваларын долдурупкан.

Чурукта: ол нефть болбаазырадыр заводтуң технологтуг тудуглары. Солагай талазында—электри-биле хөделир херекселдиң дегидраторлары, ооң ындында—атмосфера-саваларының хоорзалары.

Фото Г. Удальцовтуу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

ШАЛЫПЧЫ ДЕКАДА

АРЫГ-БАЖЫ. (Телефон-биле). Мал кыштагладырынга белеткелди дүргедедир сорулга-биле, Улуг-Хем районда «Партияның XX съездизи» колхоз шалыпчы декада чарлаан. Анаа үндезилээш: кажаалар септээрин, чаа кажааларның тудуун, кышка өске-даа белеткелдерни октябрь 20-ге чедир доозар дугайында ажыл колхозтуң бүгү участоктарында улам калбарып турар. Колхоз төвүнден 30 кижини дөрт звено кылдыр үскеш, кыштаглар септедиринче немей үндүрген.

Октябрьның 15-ке чедир эөлээн ажылдар кылдынган. Чижээ, бирги сүт-бараан фермазында 70 бызаага, Сенекте 500 хойга чаа кажаалардың тудуу доозулган. Тараа шөлдериндеи ийги сүт-бараан фермазының чанында 250 тонна, бирги фермада 100 тонна саваңны сөөрткен. Мыйыстыг бода малдың кажаалары амгы үеде бүрүн септеттинген.

Хендергеде белеткээн 60 сараат сигенни кажаалаан. Бо хүннерде шээр малдың 12 кыштагларында кажаалар бүрүн септеттинген. Бо талазы-биле Бады, Бүрбү, Балдан ышкаш кызымак ажылдап турар малчыннар хөй.

Кыштаглаашкынны үлегерлиг белеткээри дээш

Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң коммунистери мал кыштаглаашкынынга белеткел ажылдарының чоруп турарының дугайында колхоз даргазы эш Шаалының илеткелин дыңнап чугаалашкан.

Колхоз бо чылын 100 инек, 1000 хөй кирер 3 чаа кажаны тудуп алган. 170 тонна өдек бөлдүнген. Ниитиниң малынга 7250 тонна эки шынарлыг сиген, 2050 тонна силос, ооң иштинде 180 тонна күкуруза силозу салдынган.

Ам 20 ажыг колхозчулар 8 кыштагларның хөй кажааларын төрүүр хойга тадрыштыр кылып, төрүүр 1000 баш хойнуң бир кажаазын эде дерип турар. Мал чеми кыштагларгa чедирер ажылга колхоз 4 автомашинаны тускайлап тургускан.

Боттарының чуртталга бажыңнарын чылыглап, чугайлаар, печкаларын кылыр, а ол ышкаш кидис өглерни септеп, дерилер ажылдарны малчыннар база хайнышкынеыг чорудуп турар.

Амгы үеде колхозтуң 7 кижи составтыг комиссиязы хойнуң 29, өшкүнүң 16, инектиң 17 кыштагларын септелгеден хүлээп ап, чылгычының одарларын хынап эгелей берген.

Ш. САМДЫЙ.

Хөй чылда тудугга

Доңгак Апал-оол барык-ла 15 чыл дургузунда тудугга ажылдаан, Чаа-Хөл районнуң «Найырал» колхозунуң идепкейлиг тудугжуларының бирээзи. Доңгак элээн хөй колхозчу аныяктарны бызаңнаар ажылга өөреткен.

Хөй тудугларны кылырынга ол шудургу киришкен: 8 чыл школазын, интернат бажыңын, дээрбени, складтарны, электростанциязын, бүдүрүлгенин, культура-амыдыралдың оран-суурларын болгаш хөй чуртталга бажыңнарын доктаамал кылып келген.

Доңгак чүгле бажыңнар тутчуп турар эвес, харын чарын чазаныл-ганы база чорудуп турар, чижээ, бир бажыңны азы кажааны тудуп эгелээн болза, ооң эжиниң, соңгаларының кастактарын, соңга рамаларын база кылып кириптер. Бо бызаңчы саман-биле туткан инек кажаазының эжиктериниң болгаш соңгаларының кастактарын, рамаларын чазап дооскаш, чогуур турушгарында эптээн. Үр чылдарда тудугжу эки ажылдааш, СЭКП обкомунуң болгаш облкүүскомнуң хүндүлел бижиктери-биле 2 катап шаңнаткан болгаш колхоз баштаар чериниң өртектиг шаңналдарын ап келген.

Д. ЧАМЗЫРЫҢ.

Бистиң тудугжуларывыстың чедиишкиннери

Чөөн-Хемчик районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозунуң эш Серемаа бригадирлээн тудуг бригадазы бо чылын 10 чуртталга бажыңнарын тудар планныг тургаш 27-ни кылган, ооң иштинден 17 бажыңны ажыглалда киирген.

Тудугжулар 200 мыйыстыг бода малга 1 улуг кажааны туткаш ажыглалда киирген, кайызынга-даа 500 баш шээр мал кирер 2 кажааны, хову турлагларында 2 баракты, колхоз сууруунда чаа магазинниң 2 складтарын болгаш 2 хөвүрүгну бүрүн тудуп дооскан. Тудуг бригадазы 160 олуттуг школаның тудуунга хереглээр ыышты четчири-биле сөөртүп дүжүрген болгаш ноябрь 7-ге чедир ооң хаваын тудуп доозар деп бедиткен хүлээлгени алган.

Колхозчу чазаныкчылар 20 столдарны, 40 сандайны, хеп, аъш-чем шкафтарын 8-ти кылган. Бызаңчылар 6 бажыңда кладовкаларны кылган болгаш 8 бажыңны крышалаан. Олар кыштаглаашкынга белеткелдерни дарый доозар дээш шудургу ажылдап турар.

Тудугжулар Демчи-Сюрюн, Очур-оол, чазаныкчы Дүкей-оол, Өпеен, сөөртүкчү Чимит, пилорамада Ичимей, чоллачы Байыр тус-тус онаашкан ажылдарының нормазын хүнбүрүде 150—200 хуу күүседип турар. Тудугга эки ажылдааны дээш 17 колхозчулар СЭКП райкомунуң, райкүүскомнуң хүндүлел бижиктери-биле шаңнаткан. Колхоз баштаар чери эң дээре тудугжуларны шаннаарынга 10 муң рубльди үндүрген. Тудугжулар бригадазы тудуг ажылын ам-даа эки чорудар дээш күжениишкинниг ажылдап турар.

В. ЭДЕР-ООЛ.

Шагаан-Арыгның бүдүрүлгелеринде

Улуг-Хем районнуң бүдүрүлге коллективтери чеди чылдың ийги чылынын планныг онаалдаларын чедиишкинниг күүседир дээш үшкү кварталда багай эвес ажылдаанар. Шагаан-Арыгның үлетпүр комбинады үшкү кварталда ниити продукция бүдүрериниң планын 111,8 хуу, бараанныг продукциянын 103,9 хуу күүсеткен. АТК коллективи тонна-километр эртериниң планын 114,1 хуу, райпо бараан саарылгазын ниитизи-биле 105,2 хуу, садыг талазы-биле 103,1 хуу, хөй-ниитиниң чемненилгезиниң талазы-биле 136,1 хуу күүсеткен.

Амгы үеде районнуң бүдүрүлгелеринде бо чылдың планныг ажылдарын Октябрь байырлалынын бетинде күүседир дээш социалистиг чарыш калбарган.

Я. ДОРЖУ.

ОБЛАСКА ҮРЕЗИН УРУУШКУНУНУҢ ЧОРУП ТУРАРЫНЫҢ МЕДЭЭЗИ

Районнарның колхозтары	Күүсеткен хуузу
Бии-Хем	94,5
Таңды	80,6
Каа-Хем	80,0
Сүт-Хөл	69,1
Барыын-Хемчик	47,3
Улуг-Хем	44,9
Бай-Тайга	38,6
Чаа-Хөл	21,0
Чөөн-Хемчик	19,2
Тес-Хем	14,0
Өвүр	—
Эрзин	—
Совхозтар:	
«Тиилелге»	101,6
«Элегес»	101,6
«Өөк»	101,0
«Кызыл партизан»	100,0
«УТКА 25 чылы»	86,5
«Межегей»	63,2
«Барлык»	

Октябрь 15-ке чедир области үрезин уруушкунунуң планы 67,8 хуу, ооң иштинде колхозтарда 59,7 хуу, совхозтарда 83,8 хуу күүсеттинген.

ОБЛАСТА КҮСКҮ ЧЕР АҢДАРЫЛГАЗЫНЫҢ МЕДЭЭЗИ

Районнарның колхозтары	Күүсеткен хуузу
Эрзин	57,4
Чаа-Хөл	52,7
Бай-Тайга	45,9
Сүт-Хөл	45,4
Улуг-Хем	42,2
Каа-Хем	38,7
Барыын-Хемчик	33,6
Тес-Хем	31,1
Таңды	29,4
Чөөн-Хемчик	24,6
Бии-Хем	23,7
Өвүр	6,0
Совхозтар:	
«Барлык»	60,5
«Тиилелге»	58,5
«Межегей»	58,1
«УТКА 25 чылы»	42,6
«Кызыл партизан»	42,1
«Элегес»	31,8
«Өөк»	30,8

Октябрь 15-ке чедир области күскү ангыс аңдарылгазының планы 37,7 хуу, ооң иштинде колхозтарда 34,5 хуу, совхозтарда 44,9 хуу күүсеттинген.

Журналистерниң ийиги Бүгү-делегей ужуражыышкынының киржикчилеринге

Журналистерниң ийиги Бүгү-делегей ужуражыышкыны улустарын болгаш күүнелерниң аразынга культура харылзааларын хөгжүдүрүнге чугула үе-чада болуп турар. Ужуражыышкынның бүгү-ле киржикчилеринге чүректиң ханызындан байырымны чедирбишаан, бо үениң журналистиказының профессионал болгаш этикалыг айтырыгларын чугаалажып көөрүнге эң дээре түңнелдерлиг болурун чалбыыштыы-биле күзеп турмен.

Кыска төрелгетеннинг салым-чолунга улуг ужур-дузалыг ниитилелдиң амыдыралынга болуушкуннарның калбарыышкынынга хөй-ниитиниң бодалгазының организакчылары журналистерге харысаалгалыг роль онаажып турар. Оларның профессионалдыг болгаш моральдыг хүлээлгези—тайбыңны камгалаары дээш, дайынның чаа айыыл-халавының айыылынга удур, чепсеглениишкинни кажан-даа турүп көрбээни-биле күштүг кылдыр эндере бүдүрериниге удур, чепсеглениишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрери дээш үнерин дыңыдары болур. Оларның ыдыктыг хүлээлгези—колониализмге болгаш сөөк-язы ылгаарынга удур, хосталга болгаш хамаарышпас чорук дээш улустарның улуг демиселин сөстүң чепсээ-биле деткири болур. Оларның хүлээлгези—эң дээре келир үеже орукту кижилерге чырыдары, реакцияның болгаш империализмниң төөгүнүң дугуюн дедир ээй тыттарынче, ажылчы чоннарның социалистиг идеалдарын боттандырарын шаптыктаарынче угланган кара сагыжын сойгалап илередири болур.

Шыныг чоруктуң чарлакчылары, бистиң үеистиң мурнакчы идеяларының пропагандистери болуңар! Чер кырынга быжыг тайбыңның эрге-ажыы, кижи төрелгетеннинг аас-кежиниң эрге-ажыы дээш боттарынарның демир үжүүнер-биле, боттарынарның изиг сөстериңер-биле кижилерге ак-сеткилдиг болгаш кызыгаар чок бараан болуңар!

Н. С. ХРУЩЕВ.

1960 чылдың октябрь 18.

МУРНАКЧЫ БРИГАДА

«Коммунтудуг» септелге-тудуг эргелелинде Ф. Сивков удурткан монтажниктер бригадазы Октябрь мурнунуң социалистиг чарыжынга кириишишаан, күш-ажылга бедик көргүзүүглерни чедип ап турар. Чоокта чаа ол бригада Кызылдың бустурбина станциязындан «Кызыл-Хавак» шахта участогунга чедир электри тогу дамчыдар шугумнуң чагыларын кадааш, проводтарын шөйүп дооскан. Ол шугумнуң техниктиг шенелделерин чоруткан тускай комиссия бригаданың ажылын бедик үнелеп көрген.

Амгы үеде Ф. Сивковтуң бригадазы хоорайда электри четкизинин чаартылгазын чорудуп турар.

М. МИРОШНИКОВ.

Байырлал мурнунда күш-ажылчы вахта

Кызылдың автосептелге заводу өбласта мурнакчы бүдүрүлгелерниң бирээзи. Бо чылдың апрель айда ол заводтуң коллективиниң ниити хуралынга автомашиналарны септээриниң эргижирээн, ынчалза-даа бүдүрүлгеде ам-даа ажыглаттынып турар хөжүдүгай аргаларын чаартырынын, септелгениң бот-үнезин чиигедириниң болгаш шынарын бедидериниң дугайында чугула айтырыгларны чугаалажып көрген. Ол айтырыгларны кыска хуусаада шиптирлээриниң боттуг хемчеглерин айтып, хуралга хөй-хөй ажылчыннар, инженер-техниктиг ажылдакчылар, бүдүрүлге чаартыкчылары боттарының тодаргай саналдарын киргеннер.

Техниктиг дешилгени улам бедидер дээш, бүдүрүлге чорудулгаларын чаартыр дээш коллективтиң чарлааны ол походтуң баштайгы чедиишкиннерин байырлал мурнунда бо хүннерде түңнеп болур.

Апрельде, ол хурал болуп турган үеде заводтуң складтарынга дыка хөй чаа, бедик бүдүрүкчүлүг станоктар ажыглал чок чыдын турган. Чүге дээрге ол станоктарны тургузар чаа бажыңның тудуу доостурун манап турган, а хоорайның тудуг организациялары ол бажыңны ажыглалга киирер хуусаазын узамдыктырып турза-турза сөөлүнде шүүт ара каапканнар. Хуралга заводтуң коллективи ара кагдынган тудугну бодунуң күжү-биле уламчылаарын шиитпирлээн.

Ооң эгелээн кежээниң-не токарьлар, слесарьлар, каңнакчылар, демир хайылдырыкчылары, заводтуң өске-даа ажылчыннары тудугга ажылдап киришкен. Ажыл шалыпкын темп-биле чоруттунуп эгелээн. Удатпаанда-ла чаа бажыңче дарганнаар, чазаныр, электри күжү-биле каңнаар цехтерни киргген...

Амгы үеде чаа тудугнуң үүгле крышазын кылыры арткан, а одалга системазын эптеп дооскан, эжиктерни, соңгаларны кылып белеткээн, бажыңның иштин чугайлап, дозулап каан. Октябрь байырлалында заводтуң коллективи барык-ла 1 га хире шөлдүг улуг чаа бажыңны ажыглалга бүрүн киирер деп бедиткен хүлээлгени алган.

Бо хире улуг хемчээлдиг тудуг ажылдарынга чардыгып турза-даа, мурнакчы бүдүрүлгениң коллективи планын ай санында үргүлчү ажыр күүседип келген болгаш чаа техниканы бүдүрүлгеге шиңгээдип алыр талазы-биле эвээш эвес ажылдарны чоруткан. Сөөлгү 6 айларның дургузунда завод немелде капитал салыышкыннар үндүрбейн, 40 тонна деңзилиг, улуг күчүлүг 4 пресстерни, чаңгыс үгда 18 мотор септээр мастерскаяны, демир хоюглаар 2 автомат станоктарны, демир каңнаар болгаш дугуруглар кылып белеткээр аппаратты, септеттингеп моторларның техниктиг хынаалдазын чорудар цехти болгаш өске-даа хөй-хөй чаартылгаларны шиңгээдип, ажыглалга киирген.

Бир эвес заводтуң коллективи, ында партия организациязы бо күш-ажылчы бедик көдүрүүшкүннүг шимчээшкинни эгелевээн, чаа тудугнуң кажан доостуруи манап турган болза, үстүнде айыттынган чаа цехтер, мастерскаялар ам-даа ажыглаттынмаан турар, а хөй-хөй станоктар, аппараттар складка аная чыдар ийик.

Коллективте бүдүрүлге чаартыкчыларының, рационализаторжуларның болгаш чогаадыкчыларның хүрээлеңи өзүп турар. Чүгле сөөлгү үш айларда коллектив кежигүннери 8 рационализаторжу саналдарны киргеннер, а оларның 7-зи ам бүдүрүлгеде шиңгээдип алдынган болгаш хөй-мун рубль камналганы киирип турар. Чижээ, чоокта чаа слесарь П. Беляев автомашиналарны тормозтаарынга ажыглаар бедик базыышкынныг агаар үндүрүп чоруур компрессорну боду ажылдаар, а кажан херек чок турда боду соксай бээр кылдыр автоматчыткан. Моон мурнунда ол компрессор автомашинаның мотору-биле деңге, херектиг, херек чок-даа үеде ажылдап-ла чоруур турган. Ынчангаш ол дүрген эдээчел, үреличел-даа. Ам ол компрессор кажан автомашинаны тормозтап эгелей бээрге ажылдай бээр, а аная чорда боду-ла соксай бээр кылдыр чаартынган. Бо ышкаш чижектерни дыка хөйнү киирип болур.

Заводтуң дирекциязы, ында партия организациязы политкижизидилге ажылынче болгаш ажылчыннарның чуртталга байдалын эжиждеринче, культура, амыдыралдың деннелин бедиденче улуг кичээнгей салып турар. Коллективтиң күжүбиле заводта чунар бажыңны, общежитиени, кызыл булуунну тургускан. Ажылчыннарның чуртталга бажыңнарынга септелге чоруткан болгаш одаар материалдар-биле бүрүн хандырган.

Заводка үр чылдарда ажылдап келген хоочун механик Тимофей Кукаринни коллектив чоокта чаа пенсияже үдээн. Ол 30 ажыг чылдарның дургузунда бүдүрүлгеге ажылдап келген болгаш бодунуң байлак дуржулгазын, арга-мергежилин аныяктарга күзелдин-биле дамчыдып бербишаан, үргүлчү бүдүрүлге мурнакчыларының одуруунга туржып келген. Т. Кукарин бодунуң оолдарын, ургуларын күш-ажылчы патриоттуг ёзуга кижизидип өстүрген. Ооң дөрт оолдары ам шупту ол заводта ажылдап турарлар. Эң улуу Константин — коммунистиг күш-ажыл бригадазының удуртукчузу, «келир үениң разведчиктериниң» Москвага болуп эрткен Чөвүлел хуралының киржикчизи, ооң бичези Петр — коммунистиг күш-ажыл бригадазының кежигүнү, бүдүрүлге мурнакчызы, үшкүзү Дмитрий—коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы, а эң бичези Совет Армияның хүрээлеңинден чоокта чаа халажып келген Борис Кукарин база коммунистиг күш-ажыл бригадазының кежигүнү.

Күш-ажылчы өг-бүленің баштыны Тимофей Кукарин пенсияже үнер мурнунда, каш айлар бурунгаар, бодунуң тускай мергежилинге күдээзин өөредип эгелээн. Хандыртынган, узун хуусаалыг дыштанылгаже үнген хоочун механикти ам күдээзи солаан.

Заводта ажылчыннарның тергиннерин шилиири берге. Шупту-ла кызымакай, бедик бүдүрүкчүлүг ажылдап турарлар. План күүсеттейн турар кижилер чок. Заводта чүгле Кукариннерниң өг-бүлезинден ангыда, область Совединиң депутаты Кубрак, демир хайылдырар цехте хептекчи Прачунов, коммунистиг күш-ажыл бригадазының удуртукчузу Тищанов, партия организациязының секретары, каң эзилдирикчизи Михальченко дээн ышкаш мурнакчылар бүгү коллективти күш-ажылчы чаа-чаа чедиишкиннерже баштап бар чыдарлар.

Заводта партия организациязы ёзулуг-ла бедик организакчы, удуртукчу рольду ойнап турар. Ажылчыннарга чаа дуржулганы өөредип, четпестер-биле эптеш чок демисежиринче, хожудаашкыннардан баш бурунгаар чайлаарынче, бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарынче бүгү коллективтиң күжүн ол мөөнеп турар.

Чоокта чаа коллективке болуп эрткен отчёт соңгулдалыг хуралга партия организациязының секретарынга эш Михальченкону катап соңгаан.

Октябрь байырлалынын демонстрациязынга мурнакчы коллективтин кежигүннери социалистиг чарыштың тиилекчилери болуп, бирги одурутга чоруур дээш ийи дапкыр күжениишкиннинг ажылдап турарлар.

А. ЛЕПЕШКИН.

СЭКП хооркомунуң лектору.

ХООЧУН ТУДУГЖУ КОММУНИСТ

Ак-Туруг суурнуң алдым ужуче улаштыр бо чылын элээн хөй чаа бажыңнар немешкен. Эртенгинин чеди шак үези... Ол бажыңнарның бирээзинің хоолайындан дүргектелчек ыштар өрү эвргиштелип үнүп турган. А бир бажыңның эр эзи члээн болганда балдызын дырыладыр хайыргалаан олур оң. Чаныта чеде бергеш, оон-биле таныжа бердинис. Ол болза Виктор Санаевич Нама болду. Шаңа туткан чаа бажыңның оргазын ол эптеп сала берди.

Оон дугайында бир кежээ көдээ Советтің конторазынга чугаа болганын дыңнаан мен.

— Виктор Санаевич иазыны дөгүй берзе-даа, күш-ажылга чамдык анчияк колхозчулардан безин артык хоочун бызаңчывыс болдур ийин—деп көдээ Совет даргазы Монгуш Даңзырын чоргаарал-биле бүзүредип чугаалаан чүве.

Оңу мурнунда көрбээн кижи: «оон назы-хары чаа-ла бежен чоокшулап чоруур» деп бодап болур. А херек кырында ол ам 61 харлыг болду. Оон бажының дүгү көгерер дүш-даа чок, харын аныяксыг.

— Бо дээрге, ам өгленир бир уруумнуң бажыны болур чүве. Октябрь байырлалының бетинде моңу дооскаш, ажылгалга киирер бис. Моңу тудар хүлээлгелиг бызаңчылар келгиже, бичии дөгүдүп турарым бо. А бодум колхоз мастерскаязында чазанып турар мен—деп, бызаңчы чугаалады.

Виктор Санаевич Наманың чуткулдуг күш-ажылының база хөй-ниитичи идепкейниң дугайын дыңнаан болгаш бызаңчының ажыл-амыдралы-биле хандыр таныштывыс. Бажыңына кире бээрге, оон арыг-силиг, коргум-чурумнуг, ында эт-херекселдер ёзулуг-ла чаа, каас-чараш, өөрүшкүлүг колхозчу амыдырал-чурталганың чурумалын тодаргай көргүзүп турар. Демир оруннарны, шкафтарны, столдарны болгаш өскедаа эдилелдерни ол бодунуң колхозчу оруглазы-биле садып, ак-сеткилдиг күш-ажылы-биле кылып алган. Ханада аскылап каан чурук хооларынче көре бердим: күш-ажылчы бедик көргүзүглери дээш СЭКП обкомундан, облкүүскомдан, партияның Чаа-Хөл райкомундан, райкүүскомдан Виктор Санаевичиниң болгаш оон уруглары Анайны, Галяны шаңнаан хүндүлел бижиктер ында көстүп тур. Ленин аттыг колхозтуң баштаар чери хоочун бызаңчыны өртектиг күүлдер-биле хөй удаа шаңнап келгенин чугаа арызында база билип алдым.

— Төрээн колхозумнуң тудуг суурун сайзырадырынга идепкейлиг киржир дээш шыдаар шаам-биле ажылдап келдим. Мээң күш-ажылымны бедик-биле үнелеп турары дыка-ла өөрүүчүг-дүр. Бодун кижи болу мактаар эвес. Мындыг чаагай совет амыдыралдың үезинде күш-ажыл кижини алдаржыдар боор чүве-дир—деп чугаалаш, даңзазын кайыладыр сорбушаан, ол уламчылады.

— Шаанда бистің ызыгуурувус эне түреги чораан улус, адавыстың хонажы куду ырак эвес. Шолчук-Хоову аксында, бел кыры, оон каш кодур өскүлери бар чораан. Ачам ирей бүгү иазынында феодалларга хөлөктеп келген. Бо черге Сүрүн-Хоор деп ада-ла хүндү дужаалдыг дужумет чораан, суттарылга бугазының чурумун «үрээн» деп чылдак-биле мени ол дужумет хаак-биле 40 катап кымчылаамын кажан-даа утпас мен. Коммунистиг партиязыстың, Совет чазаавыстың ачызында ам дыка-ла зас-кежиктиг, өөрүшкүлүг чурттап чор бис. Мындыг үеде кырган кижиниң сеткил-сагыжы безин аныяксыг бээр-дир—деп, Виктор Санаевич чүрээнин ханызындан чугаалап олурду.

Ак-Туруг суур ам колхозчу хоорай болган деп шынап-ла чугаалап болур. Ында школа, эмнелге, уруглар яслизи, магазиннер, клуб болгаш 400 ажыг чуртталга бажыңнары бар. Хоочун бызаңчы Виктор Санаевичиниң тудушпаан бажыңнары оларның эразында ховар. Бо чылын колхозка 26 чуртталга бажыңнарын, бода болгаш шээр малдың 3 кажааларын, колхоз баштаар черниң дөрт өрээл конторазын, 360 кижи өөренир чаа школаны тударынга дуржулгалыг бызаңчы база-ла идепкейлиг киришкен.

Эш В. Нама чүгле бызаңчы эвес, харын шевер чазаныкчы. Ол эң баштай согааш, бала, досказар дээн ышкаш шаандакы бөдүүн эдилелдерни кылып чорааш чазаныкчы болган. 1928 чылда Кара-Туруг бугазының харжаан чазаарынга киришкен. Хоочун бызаңчы бодунуң кады ажылдап чораан болгаш Ак-Туруг суурнуң эгезин салган өөрү—ам колхозчу пенсионерлер эштер Доржу-Лама, Сүрүн-Нама, Хөлчүк-Карак болгаш Самба-Сүрүн оларның дуржулгазын көрүп, бодунга шингээдип алган.

Ленин аттыг колхозтуң үндезилекчилериниң, оон тудуг суурунуң идепкейлиг сайзырадыкчыларының бирээзи Виктор Санаевич үжен чыл дургузунда доктаамал чазаныкчылап келген. Ам колхозтуң мастерскаязында нарын кылыгларны: кастак, хаалга, рама, стол, сандай, шкаф ышкаш үүлдерни кылып, колхозчуларның чагыгларын ёзугаар бажың иштиниң эт-херекселдерин-даа чазап турар.

— Күш-ажылдан хосталып, пенсияже шилчиирин артель баштаар чери менээ шагда-ла сүмелээн. Ынчалзажок, мен коммунист кижи болганымда кчжи төрелгетениң чырыткылыг келир үезин—коммунизмни гүргузарынга үлүүмнү моон соңгаардаа киирер, төөгүлүг чеди чылды хуусаа бетинде күүседиринге киржир, аныяктарга дуржулгам ам-даа дамчыдар ужурлуг мен—деп, ол сорук кириишкинниг чугаалады.

Мурнакчы бызаңчы чыл бүрүде 500 чыгам күш-хүннерин ажылдап ап турар. Бо чылдың эрткен 9 айларының дургузунда 300 ажыг күш-хүннерни ажылдаан. Ол күш-ажылчы өг-бүленің херээжен ээзи Монгуш Дамчат Севековна хөй уругларның иези, база-ла мурнакчы колхозчу. Улуг уруу Нама Анай колхозтуң мурнакчы саанчызы, район Совединиң депутады. Нама Маадыр-оол, Нама Коля, Нама Тима Ак-Туруг школазында кончуг эки өөренип туварлар. Олег, Наташа олар өг-бүленің эң бичии кежигүннери. Ооллары болгаш уруглары ада-иезиниң күш-ажылчы үлегери-биле колхоз будурулгезинде мурнакчы ажылдап, өөренип турарын демдеглевес аргажок.

Монгуш Дамчат Севековна өөнүн эр ээзиниң ажылынга дузалажып, уругларын ажаап, бажың ажылын кылбышаан, тудуг бригадачында хөй күш-хүннерни ажылдап ап, турар.

— Хөй чыл стажтыг хоочун коммунист кижи болдур ийин, Колхоз будурулгезинге болгаш хуузында амыдырал-чурталганың чурумалын тодаргай көргүзүп, партийжи хүлээлгезин алдарлыы-биле күүседип чоруур коммунист кижи. Эш Нама идепкейлиг хөй-ниитичи. Партия организациязының агитатору, районнуң улус судунуң улус төлээзи хүлээлгелерин ак-сеткилдиг күүседип турар—деп, колхозта партбюронуң кежигүнү, артель баштаар черинің даргазы эш Чамбал-оол чугаалап турар.

Эш В. Нама Коммунистиг партияның хүрээлекинге 1930 чылда кирген. Партияның солдады эш Нама колхозту быжыглаарынга хөй үүлдерни кылган. Партия хуралдарынга, а ол ышкаш ажылчы чоннарның хуралдарынга чаа саналдарны киирип, перспективтиг айтырыгларны көдүрүп, ажылда бар четпестерни большевикчи ёзу-биле сойгалап илередип турар. «Шын» болгаш «Тываның аныяктары» солуннарны ол чагыдып алган. Кады ажылдап турар чазаныкчы эш-өөрүнге болгаш кожаларынга делегей байдалын, ылангыя КНО-ның Кол Ассамблеязының XV сессиязынга Совет чазактын баштыны эш Н. С. Хрущевтуң төөгүлүг чугааларын, а ол ышкаш бистің Төрээн чүргүвүста солун, чаагай үүлдерни ол тайылбырлап берип турар.

Хоочун тудугжу коммунист эш Нама Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң кежигүннериниң хүндүткелин болгаш ынакшылын чаалап алган. Колхозчулар, ылангыя аныяктар ажыл-агыйының, өөредилгезиниң, хүүзунда амыдырал-чурталгазының талазы-биле арга-сүмени Виктор Санаевичиден ап, хөй янзы айтырыгларны аңаа салып, тодаргай харыларны алган чаныш турарлар. Феодалдыг карангы чораан Тывадан бөгүнгү чырыткылыг, чаа амыдырал чер бүрүде чечектелген Совет Тываға чедир амыдыралдың байлак оруун ол эрткен. Коммунистиг партияның төөгүзүн тыва дылга парлаан сөөлүнде эш Нама ону хандыр өөренип эгелээн. Коммунистиг ёзу-биле чурттаарынга, ажылдаарынга, өөренирингe коммунист эш Наманың амыдыралы, ажыл-ижи, идепкейлиг хөй-ниитичи чоруу дириг үлегер-чижек болуп турар.

М. ОНДАР-ООЛ.

Донда-Ростовта хоорайның суг дамчыдар черлерин чаарты тургузарының талазы-биле улуг ажылдар кылдынып турар. Бо үеним суг дамчыдар херекселдериниң, сугну арыглаарының болгаш аксырының күүлүг хоорайларының тудуушкуну эгелээн.

Тудуг организациялары узун дурту 10 километр чаа хоорзаларны салыр апаар. «Южтехмонтажтың» Ростовта ийги эптелге эргелели немелде насос станциязының хоорзаларын салып турар. Ол ажылды күүседири бергелерге таваржып келген. Чоону 1.200 миллиметр болгаш 100 метр узун дурттуг кан хоорзаны 10 километр ырак черже сөөртүр ужурлуг апарган. Эптекчилер ону чедиреринің шалыпкын болгаш чиик үнелиг аргазын тыпканнар.

Хоорзаның ийи ужун дуй шаап каапторга, бульдозер ону сугже салдадып киириптер. Ону оонда суг-биле сөөртүргe дыка чиик болур. Ол аар болгаш узун дурттуг кан хоорзаны суг-биле ынчаар сөөртүргe таарымчалыг болган.

Чурукта: үүс метр кан хоорзаны суг-биле сөөртүп аппар чоруурy.

Фото В. Турбиннин.
СЭТА-ның фотохрониказы.

МОСКВА. Найысылалдың сан органнарында акшаны солуурунга белеткел ажылдары долу базым-биле чоруп турар. Курбанктың район салбырлары солуушкун кылыр черлерни белеткеп, а ажаалга кассалары—салмышкынарны чаа акшаже шыны-биле шилчидер дээш агар сан түннерин хынап турар.

Чаа чылдан эгелээш дыка хөй никель болгаш хүлер акша-копеек ажыглалга кирери-биле холбаштыр акша сорттаар болгаш санаар машиналарның саны ийиден хөй катап көвүдээр апаар. Курбанктың хоорай конторазында ындыг машиналарга ажылдаарынга өөредилгени организастаан.

ЧУРУКТА: ажылдакчы Н. Васильева саналга машиназынга ажылдаарынга өөренип ап туру.

Фото А. Стужиннин.
СЭТА-ның фотохрониказы.

Төрээн чуртка улам-на хөй „чымчак алдынны" берээли!

Бүрүн хандыртынган

Эрзин районнуң белеткелдер конторазының планында көрдүнүп тувары болза, бо чылдың аңныр сезонунда түс черниң ончылары 29427 рубльдің өлүүн дужаарлар. Бо чугула сорулганың чогуур хуусаазында боттанган турарынче белеткелдер конторазы кичээнгейин угландырганы-биле аттаныр ончылар ок-чемзек-биле бүрүн хандыртынганнар.

Ынчалза-даа колхозтарның баштаар черлери түс-бүрү аттаныр ончыларын таарымчалыг үдээринче баш бурунгаар сагыш салбаның демдеглээри чугула. Чижээ, «Коммунизмче орук» колхозтан 75, «Мөрен», «Чаа орук» колхозтардан 30-30 кижи аңнап үнер турбуже, олар бо хүнге чедир эмчиниң бөдүүн шинчилгезин безин эртпээн база хоочун ончыларга аныяктарны быжыглаваан болуп турар.

К. ӨЛЗЕЙ.

* * *

Октябрьның баштайгы чартыында Кызыл хоорайның «Тере-Хөл» колхозунуң ончыларының ниити хуралы бооп эрткен. Аңаа Тере-Хөл сельпозунуң оралакчы даргазы эш Доржу чаа аңныр сезонунуң сорулгаларының дугайында илеткел кылган. Түс хуралдан колхозтуң эрткен аңныр сезонунда шылгараан он ажыг ончыларын өртектиг күүлдер-биле шаннаан.

Бо сезон-биле оларда 800 киш, 30 мүң дөнг баштадыр 530 мүң рубльдің өлүүн киирери көрдүнүп турар. Үстүнде планны күүседири-биле мурнакчы ончылар Чонаш, Сенги, Сагаачы, Бегзи олар бедик хүлээлгени боттарынга алганнар.

С. СЕДИП.

* * *

Улуг-Хем районнуң «Х Улуг хурал» колхозунда аңныр сезонунга белеткел чоруттунмайн турар. Колхозтан каш ончы, кымнар чорууру ам-даа билдинмес. Мынчага чедир ат-хөл дыштандырган, күш-хүнезин белеткээн чаңгыс-даа ончы чок. Колхозтуң хоочун ончылары Байкара биле Кыргыс оларның чугаалажып олурары болза:

— Аңныр сезонунга белеткелдерни аңныр чери организастар чүве болгай, бистің мында белеткел чери чүү-даа кылбаан, ол херек чок, ок, дары безин колхоз магазининде чок, аңнаксап турар кижилер ок, дарыны Кызылдан, Шагаан-Арыгдан барып садып алыр дижип турарлар. А колхоз баштаар чери бо айтырыгны мырыңай херекке албайн турар. Черле чаңгыс бо чылын эвес, эрткен чылдарның аңныр сезонларынга белеткел чок ужуражып, колхоз болгаш мында белеткел пунктузу өлүк планын күүсетпейн келген. Ам база-ла ындыг байдал болур деп турар.

Баян-Кол суурда магазинге баарга чүгле ок, дары эвес, аңныырга таарымчалыг боолар, ончыларның ап чоруур херекселдери чок болуп турар.

К. ОЙДУП-ООЛ.

Чедиишкиннинг күүседир дээш

Өвүр районнуң мурнакчы ончыларының чөвүлел хуралы октябрь 10-да район төвүнге болуп эрткен. Хуралга эрткен аңныр сезонунуң түннелдериниң болгаш чаа сезонда ончыларның сорулгаларының дугайында илеткелди райпода белеткелдер конторазының директору эш Шойдан кылган.

Эрткен сезонда район аңныр планын чүгле 29 хуу күүсеткен. Оон кол чылдагааны аңнаашкынны эткен чылын организас чок эрттиргениниң, райпо баштаар чери болгаш оон белеткелдер конторазы аңныр ажылынче кичээнгейни кошкатканында — деп хуралга санал берген ончылар шугумчүлээннер.

Чаа сезонда күрүнеге хөй «чымчак алдынны» бээр дээш райондан 180 доктаамал аңнаар ончыларны аткарар деп шиитпирни үндүрген. Ыраккы тайгаларже баар ончыларны четчир хемчээлдиг аъш-чем, ок, дары-биле болгаш мурнундан тура аңныырга белеткээн шырак аттар-биле хандырарын чөвүлел хуралга база шиитпирлээн.

Хуралдың киржикчилери чаа аңныр сезонунуң онаалгаларын чедиишкинниг күүседир дээш бедиткен хүлээлгелерни албышаан, Сүт-Хөл районнуң ончыларын социалистиг чарышка кыйгырганнар.

А. АРТАА.

Таарымчалыг байдалды тургузар

Бистің сүт-бараан фермазыстың будурулге планында сүт чыылдазын 85 тоннага чедирери, инек бүрүзүнден 1300 кг сүт саап алыры, күрүнеге 60 тонна сүттү садары көрдүнген. Бистің хөй нуруувус комсомолчулар болур аныяк саанчыларывыс СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунуң шиитпирлеринге сорук кирбишаан, Төрээн чуртунга хөй сүттү бээри-биле бедиткен хүлээлгелерни ап, инек бүрүзүнден 1500—2000 кг чедир сүттү саап алырын шиитпирлээннер.

Сүт саалдазын көвүделири-биле ферманың ажылдакчылары бистер бүгү-ле арганарны ап, инектерниң ажаалгазын экижидип келгенивистен сүт саалдазы эвир чылдың бо үеинде турганындан ам элээн өскен. Сентябрь 20-ге чедир фермага сүттүн ниити саалдазы 55 тонна четкен болгаш күрүнеге 49 тоннаны саткан. Инек бүрүзүнден 959 кг сүт сагдынган.

Хөй сүт дээш чарышка бисте элээн хөй саанчылар чыл хүлээлгезин чедиишкинниг күүседип турар. Сентябрь 20-ге чедир Монгуш Рая бодунга быжыглаан инектериден ниитизи-биле 14 тонна, бир инектенне 1570 кг сүттү саап алган. Оон чыл хүлээлгезинге ам 430 кг сүт четпес. Хөвалыг Бавуу—1364 кг, Карасал Тамара—1122 кг, Хөвалыг Бопуушу—1093 кг, Монгуш Калдаркыс—1086 кг сүттү инек бүрүзүнден саап алган.

Сүт саалдазының талазы-биле чамдык көргүзүглер чедип алдынзажок, бистің ферманың ажылында четпестер база бар.

Чайгы болгаш күсү үелерде инектерге немелде чем бербейн, чүгле чер одары-биле хандыртынын турарындан сүт ындыг кончуг албевейн турар. Чайлаг одарларындан күзүн Сарыг-Алаакка көжүп келгенивисте кезек када инектер сүттенве-даа, ам үеде саалда бедивейн, бир шилинде турувуткан. Оон ынай бисте бир дөмей азырал, ажаалда туражок, саап турар инектерниң арызында суткүр өвес инектер бар. Оларны ангылап тускайлаар талазы-биле колхоз баштаар чери болгаш зоотехник эш Достай-оол сагыш салбайн турар. Бо дугайында саанчыларын негелдезин баштаар чер өөренип көрзе чогуур. Инектерни дунгужунда төрээниден эгелээш бызаа эмзирбейн саар арга бисте барык ажыглаттынмайн турар. Чүгле каш санныг инектер бызаа чокка сагдынып турар. Кыштаглаашкынга белеткелиивис ам-даа багай. Колхоз баштаар чери саанчыларның амыдырал-чурталгазынче эвээш сагыш салып турарындан саанчылар чурттаар чурталга бажыңнары кыштагда чедишпес. Бар бажыңнар тар болгаш экижиди кылдынмаан.

Ажылывыста четпестерни чайладыры-биле организастыг хемчегларни албышаан, бистің ферманың саанчылары болгаш кадарчылары Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 43 чыл оюнга чедиишкинниг ужуражыр дээш улам күжениишкинниг ажылдап турарлар.

С. СЕДИЙ-ООЛ,
Чөөн-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң № 2 сүт-бараан фермазының үчётчиги.

Мергежилин—өөрүнге

Чаа-Хөл районнуң «Найырал» колхозта коммунист эш Н. Б. Шожуттай беш уругларның иези. Боду хөй уругларлыг болзажок, колхоз будурулгезинге ол идепкейлиг киржип, хлеб быжырыкчызында ам 8 чыл ажылдап турар. Оон быжырган хлевинин шынары кезээде эки бооп турар болгаш шаңгилер, калачиктер ышкаш далгандан кылыр нарын үүлдерни база эки быжырып билир. Суурда колхозчуларны хлеб-биле үзүктел чок хандырышаан, колхозчу херээжен эш-өөрүн бодунуң мергежилинге өөреткен болгаш моон соңгаар улам хөй кижилерни өөредирин ол хүлээнген.

Т. ОПУШПАЙ

Депутаттар-биле ажылывыс

Бистің чуртувуска коммунистиг ниитилелди тургузарының программазын боттандырарынга чер-чер Советтериниң ролю аажок улуг.

Ажылчы чоннар депутаттарының Советтери бистің социалистиг үлепчүрүвүстүн, көдээ ажыл-агыйывыстың, эртемниг, культураның эң дээре мурнакчы кижилериниден, партия болгаш совет ажылдакчыларын чоннуң соңгааны депутаттардан тургустунуп турары билдингир болгай. Чижээ, бистің Кызыл хоорай Совединге 105 депутаттар соңгуттурган. Оларның аразында ажылчыннар, күш-ажылчы интеллигенцияның төлээлекчилери — башкылар, эмчилер, эртемниг, культураның ажылдакчылары бар. Чижек кылдыр «Тыва-тудугнуң» тудуг-монтаж эргелелиниң дашчызы О. Калзанны, ол-ла черниң электри каннакчызы Л. Кимни, пассажирлер АТК-зынын чолачызы Н. Павлючекти, даг экспедициязында печник В. Коркинаны, хлеб заводунуң ажыткы хайындырыкчызы М. Микованы, ол-ла заводтуң кондитер кылыкчызы С. Хертекти, эртем-шинчилел институдунуң директорунуң оралакчызы, төөгү эртемниериниң кандидады Ю. Аранчынны, ужудукчу А. Чимий-оолду, эмчилер К. Балчий-оолду болгаш Г. Федоровичини адаарга-ла четчир.

Моон ап көөрге, Кызыл хоорай Совединиң составының талазы-биле, бистің чуртувустун өске Советтери ышкаш, эрге-чагырганын ёзулуг улусчу органы болуп турар. Хоорай Совединиң болгаш оон күүскомунуң ажылчы чоннар-биле харылзаазын депутаттарны дамчыштыр доктаамал тудуп, хоорайның мурнунда тургустукан улус ажыл-агыйжы сорулгаларны депутаттарның болгаш чоннуң дузазы-биле боттандырып турар.

Хоорайның ажылчы чоннары-биле хоорхүүскомнуң харылзаазын улам күштелдирер сорулга-биле соңгулдалар эрткен соонда дораа-ла депутаттарны соңгукчулары-биле база катап ужураштырып, округтарның кызыгаарларын айтып берип, оларның девискээрлеринде кандыг-кандыг албан черлери болгаш будурулгелер турып турарын депутаттарга таныштырган. Ол болза депутаттар-биле хоорхүүскомнуң ажылында база бир чаа хевир болган. Оон ынай, соңгулда округунга депутаттарның канчаар ажылдаарының арга-хевирлерин депутат бүрүзүнге чагып, сургаалдаларны кылып турар.

Депутаттар-биле бистің ажылывыстың чугула хевири—соңгукчуларның мурнунга оларның отчёттарын кылырынга, чонну депутаттарның хүлээп алырын организастаарынга үргүлчү дузалаары, депутаттарга болгаш хоорхүүскомга соңгукчуларның берген чагыгларын күүседиринге бүгү депутаттарны идепкейлиг кириштирери болур. Бо ажылды хоорай Совединиң күүскому чорудып турар. Бо чыллың эрткен айларының дургузунда хоорай Совединин депутаттарындан 78 депутат боттарының соңгукчуларынга отчёттарын кылган. Оларның иштинден 18 депутат отчёттарын 2—3 катап кылган.

Депутаттарның отчёттары хоорайның мурнунга салдынган ажыл-агый болгаш культура-политиктиг сорулгаларны чедиишкинниг боттандырарда хоорай Совединге, оон күүскомунга болгаш будурулге бүрүзүнге улуг дузаны чедирип, ажылчы чонну олче мобилизастап турар. Депутаттарның отчёттарының үезинде хоорайның соңгукчулары үлетшүрүнүп, транспорттун, коммунал ажыл-агый, садыг, культура черлериниң ажылын экижидер, чаагайжыдылганы чорудар болгаш оон-даа өске айтыырлар талазы-биле 200 ажыг чагыгларны боттарының депутаттарынга берген. Депутаттар ол чагыгларны хоорхүүскомга киргеш, оларны күүседирин организастаар айтырыгны тургускан. Кызыл хоорай Совединиң күүскому ол чагыгларның кол нуруузун улус ажыл--агыйының планында киргеш, күүседип турар.

Соңгукчулар хоорайның чөөн талакы кезиинге чаа школа тударын, туйбу заводун эде кылып, алгыдарын негээн. Ол чагыглар күүсеттинип эгелээн. Депутаттар эштер В. Антипина, Е. Байкара, К. Балчий-оол олар отчёттарын кылып турда оларның округтарының соңгукчулары хоорайга сүт болгаш ногаа садыгларын экижидер дугайын саналдаан. Ол айтырыгны хоорхүүскомга чугаалашкан, горпо ол талазы-биле областың чоок районнарының совхозтары-биле керээ чарарын улам калбарткан, байдалды ам экижидип турар. Ол ышкаш, депутат эш Ф. Рязанов бодунуң округунуң негелделерин ёзугаар хоорхүүскомнуң мурнунга айтырыгны тургузуп тургаш, Кызыл-Хавак, Бай-Булун суурларның магазиннеринге эьт болгаш колбаса садыглаарын экижидерин чедип алган.

Хоорайның ажылчы чоннары боттарының депутаттарынга болгаш хоорай Совединге чүгле боттарының чагыгларын берип турар эвес, харын хоорайның мурнунда салдынган сорулгаларны күүседиринге боттары-биле идепкейлиг киржип турарлар. Чижээ, депутат эш А. Чимий-оолдуң отчёду болган хуралга соңгукчулар боттарының чурттап турар кварталын корумчудуп алыр, оон богун аштап арыглаар, клумбалар салгылааш, чечектер тарып алыр деп шиитпирлеп алганнар. Депутат эш Чимий-оолдуң база квартал комитединиң даргазы эш Кукуловтуң удурулгазы-биле болгаш идепкейлиг киржилгези-биле соңгукчулар боттарының ол амыдыралчы шиитпирин чедиишкинниг боттандырганнар.

Депутат эш Дериглазовтуң отчёт кылган хуралынга соңгукчулар округтуң турып турары кварталга санитар чурумун экижидер болгаш шөлдерни дескилеп корумчудар талазы-биле ажылды организастаарын № 2 поликлиниканың, № 10 магазинниң болгаш оон кавызында кудумчунуң девискээринде турып турар өске-даа организацияларның удуртукчуларындан негээн. Үстүнде айыттынган организациялар ол ажылды организастап чоруда бээрге кварталдың чурттакчылары чаагайжыдылгага идепкейлиг киришкеннер.

Чаагайжыдылга талазы-биле улуг ажылдарны көдээниң № 54 соңгулда округунуң соңгукчулары база чорудуп турар. Олар боттарының депутады эш Л. Кимниң база ында кварталы комитединиң даргазы эш Полуэктованың удурулгазы-биле кварталда чиндиннээш шынааны кевирип кургадыр талазы-биле субботниктерни организастап тургаш, улуг үре-түннелдиг ажылды кылганнар.

Соңгукчуларның бажыннарынга барып, оларның ажыл-амыдыралы-биле таныжар — шак ындыг арганы хоорай Совединиң чамдык депутаттары база практикалап турар. Ол дээрге бисте депутаттарның соңгукчулар-биле харылзааларының база бир чугула хевирлериниң бирээзи.

Хоорай Совединиң депутаттары күүском-биле хүн бүрүнүн харылзаларын тудуп, сессияларга болгаш күүскомнуң хуралдарынга чугаалажып турар айтырыгларны белеткээринге база оларны чугаалажып көөрүнге идепкейлиг киржип турарлар. Депутаттарның ындыг дузазын алырда оларга баш удур чагааларны чорудуп, кандыг-кандыг айтырыгларның талазы-биле белеткелдерни чорударын айтып турар бис. Оон ынай, депутат бүрүзү ындыг белеткел ажылын хамаарышкан доктаамал комиссияның шугуму-биле база чорудуп турар. Хоорай Совединиң болгаш оон күүскомунуң ажылынга практиктиг дузаны депутаттар эштер В. Антипина, В. Воробьев, А. Зверева, В. Буренев, В. Лоптенкова, Т. Чимба, Д. Таржаа, И. Чижиков, В. Монгуш, М. Попова, А. Алдын-Херел, М. Кузьмина, Н. Релина дээш өскелер-даа үргүлчү чедирип, боттарының депутат хүлээлгезин үлегерлиг күүседип турарлар.

Кызыл хоорай Совединиң болгаш оон күүскомунуң депутаттар-биле ажылын допчулап чугаалаарга ындыг. Ынчаарга бо талазы-биле улуг четпестер база бар. Советтерниң организас-массалыг ажылының айтырыгларын сессияларга болгаш күүскомнуң хуралынга амдаа эвээш чугаалажып турар бис. Ажылдың дуржулгазын солчур чөвүлел хуралдарны хоорхүүском бо чылын чаңгысты-даа чыылдырбаан. Ол ышкаш, депутаттарның хуннери, округтарга депутаттарның хүлээл алышкыннары четче организастаттынмаан болгаш чоруттунмайн турар.

Бир эвес хоорай Совединиң депутат бүрүзү боттарының округтарынга шуптузу идепкейлиг ажылдап турган болза, хоорхүүском бодунуң мурнунда турып турар сорулгаларны улам-на чедиишкинниг күүседип шыдаар ийик. Ындыг болзажок хоорай Совединин составында Советтин ажылынга идепкейлиг киришпейн, депутат хүлээлгелерин чүгле өөлчеглиг сессияга олуржуп каары-биле кызыгаарлап турар шак ындыг депутаттар база бар. Оларның санында депутаттар эштер Ф. Дудкин, Е. Кенденбиль, М. Палкин, М. Скобелин оларны хамаарыштырар херек. Олар боттарының соңгукчуларынга чаңгыс-даа отчёт кылбааннар, округтарга барбайн турарының ужуру-биле соңгукчуларындан чаңгыс-даа чагыг хүлээп албааннар. Кадык камгалал болгаш социал хандырылга талазы-биле доктаамал комиссияның кежигүннери депутаттар эштер Н. Сухинин, Е. Золотухин, Л. Белоногова, чуртталга болгаш коммунал тудуг талазы-биле доктаамал комиссияның кежигүннери И. Семишкин, В. Воробьев, үлетпүр, транспорт, харылзаа талазы-биле доктаамал комиссияның кежигүннери О. Сундуй, Е. Васильева олар ук комиссияларның ажылынга киришпейн, соңгукчулар ортузунга ажыл чорутпайн турарлар. А эштер О. Губина, К. Светатева, В. Осипова, М. Семенюков олар хоорай Совединиң депутаттарынга соңгукчуларындан бээр чаңгыс-даа сессияга чүве чугаалап, хоорай Совединге кандыг-даа айтырыг талазы-биле санал киирип көрбээннер.

Хоорай Совединиң күүскомунуң болгаш оон депутаттарының сорулгазы болза үстүнде айыттынган четпестерни чоокку хуусаада чайлаткаш, ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң талазы-биле хоорайның мурнунда салдынган улуг сорулгаларны чедиишкинниг күүседиринче ажылчы чоннарны улам-на сырый организастаары болуп турар.

Ф. ЖИТКОВ,
Кызыл хоорхүүскомнуң секретары.

Социалистиг хүлээлгелерин күүседип турар

„КЫЗЫЛ ПАРТИЗАН“ СОВХОЗ

Улуг Октябрьның 43 чыл оюнга төлептиг ужуражыр дээш

СЭКП-ниң XXI съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырары дээш демисешпишаан, бистин «Кызыл партизан» совхозтуң коллективи бо чылын алган социалистиг хүлээлгелерин хуусаа бетинде күүседир чүткүл-биле байырлал мурнунуң күш-ажылчы әәлчәәнде кирген.

Совхоз бүдүрүлгезиниң бүгү участоктарынга күжениишкинниг ажылдың 9 айлары ам соовуста калган. Ынчаарга 9 айларның дургузунда коллектив чүүү чедип алганын мындыг чижектерден көрүп болур. Күрүнеге 8613 тонна тараана азы эрткен чылдагызындан 67 хуу хөйүү, 175 тонна эштти, азы 33 хуу, 325 тонна сүттү азы 54 хуу, 18,3 тонна дүктү, азы 33,1 хуу хөйүү саткан. Эрткен чылдың октябрь 1-де турганына дениәәрге малдың баш саны 37,4 хуу өскен. Ынчангаш совхозтуң коллективи көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрер болгаш күрүнеге садар талазы-биле алган социалистиг хүлээлгелерин колдуунда күүседип турар.

Бо чедиишкиннер боду чаягаар чедип келбәән, оларны бүгү коллективтиң күжениишкинниг күш-ажылы-биле чедип алган. Механизаторлар болгаш тараажылар бо чылдың байдалынга багай әвес дүжүттү өстүрүп алган. Совхозтуң ажылчыннарының болгаш хоорайдан келгеннерниң ортузунга политмассалыг ажылды партия организациязы калбартып чоруткан. Партияның ажык хуралдарын болгаш бригадаларга бүдүрүлге хуралдарын чорудуп, социалистиг хүлээлгелерни күүседиринче ажылышчылерни мобилизастаан. Боттарының хүлээлгелерин хуусаа бетинде күүседири дээш областың бүгү комбайнерлерин чарышка кыйгырган бистиң комбайнерлеривис Храмцов, Попкин, Поломошков оларның инициативазы ажаап алышкынга турган бүгү кижилерниң күш-ажылчы идепкейин көдүрген. Бо комбайнерлер күш-ажылга әрестиг чорукту көргүзүп, кижи бүрүзү 600 га тараана ажааган. Оларның инициативазын әдербишаан, өске комбайнерлер Залуцкий, Турбасов, Кандаков, Скрипунов, Андреев, Бушманов болгаш оон-даа өскелер боттарының хүлээлгелерин база күүседеннер.

Дүжүт ажаап алышкынынга Кызыл хоорайдан дузалажып келгеннерниң кызымаккай ажылдаанын демдеглезе чогуур. Көдээ ажыл-агый техникумунуң башкылары Ребров биле Красовскихтиң удурткан студентилери, көдээ ажыл-агый транспортунуң чолаачылары Соловьев, Васильев, Иконников, Гончаров, Шамарыкин, Петченко, Фалев болгаш оон-даа өскелер кончуг эки ажылдап, улуг дузаны чедиргеннер.

Социалистиг чарыш совхозтуң малчыннарының ортузунда база калбарган. Мал ажылының мурнакчылары боттарының сөзүн быжыы-биле тудуп, малдың продуктулуун ай санында бедидип, күрүнеге продукция дужаарын улам көвүдедип турарлар. Чижээ, төп сүт-бараан фермазы октябрь 10-да 325 тонна сүттү күрүнеге дужаап, оон-биле социалистиг хүлээлгезин хуусаа бетинде күүседкен. Мурнакчы саанчылар Анискина, Хорлуу, Тамара боттарынга быжыглаан инек бүрүзүнден 1400 кг сүт саар дээн хүлээлгелерин алдарлыы-биле күүседкеннер.

Хойжулар О. Кашпык-Кара хой бүрүзүнден 3 кг 50 грамм, О. Дажысаң—2 кг 762 грамм, Серин-оол биле Сержин-оол—2 кг 256 грамм дүктү ап, бедик көргүзүглүг болганнар. Хаван ажаакчызы эш Ведьмашкина хаван бүрүзүнден 16 хаван оолдарын алган.

Совхозтуң коллективи ам үеде чаа кажаалары тудуп, эрги кажаларны септеп турар. Мал чемнерин мал кыштагладыр черлерге белеткээн. Ол чорук кышкы үеде мал чемнериниң өөртүлгезинге чарыгдалды дыка әәзәжедир. Төп ферма, Кара-Чыраа, Хадың-Аксы болгаш өске-даа участоктар шыктыг болгаш бөдүүн чемнер-биле хандыртынган. Ам хойга 2 чаа кажааны, Хадың-Аксынга инек кажадзын чурттарга бажыңы-биле кады тудуп турар.

Ажылдың кандыг-даа участогунга чедиишкин партияның политмассалыг ажылын канчаар тургусканындан хамааржыр. Ажыл-агыйның участоктарынга быжылаан агитаторлар беседаны, номчулганы болгаш бүдүрүлге хуралдарын чорудуп турар. Бүгү бүдүрүлге участоктарынга болгаш совхозтуң суурунга лозун, плакат дээш көскү агитацияның өске-даа хевирлерин дерип кылган. Ажылдың түннелдерин бригадаларга беш хонук, малчыннарга ай санында үндүрүп, мурнакчыларны моральдаа, материал-даа талазы-биле детки, шаннап турар.

Ам совхозтуң коллективи Улуг Октябрьның 43 чыл оюнга чаа-чаа чедиишкиннерлиг ужуражыр дээш байырлалга уткуштур күш-ажылчы әәлчегде ажылдап турар. Каттышкан Нациялар Организацияларының Кол Ассамблеязының XV сессиязынга эш Никита Сергеевич Хрущевка баштаткан совет төлөөлерниң улустар аразынга тайбынның болгаш найыралдың хөрөөн быжыглаарынга кайгамчык туруштуг ажылын совхозтуң коллективи, бүгү совет улус-биле бир дөмей, изин-биле деткивишаан, бодунуң чүткүлдүг күш-ажылы-биле тайбынның хөрөөн быжыглаарынга үлүүн киирер дээш кызымаккай ажылдап турар.

Ам үеде чыл хүлээлгелерин ажыр күүседир дээш совхозтуң ажылчыннары улам бедиткен хүлээлгелерни ап турар. Чижээ, саанчылар бо чылдың ноябрь 7-ге чедир чыл хүлээлгезинден ажыр 40 тонна сүттү саап, күрүнеге дужаар хүлээлгени алган.

Совхозтуң дирекциязының, партия организациязының болгаш тускай әртемниглериниң сорулгазы болза, тавычада арткан чинге-тараана дүрген ажаап алырынче, үрезин арыглаарынче, күскү аңгыс аңдарылгазын болгаш саваң бөлүүшкүүн доозарынче, мал кыштагладыышкынынга белеткелди дүргедедиринче бүгү күштерни мобилизастаары болур.

Бо чамдык эки көргүзүглер-биле кады бисте чедир кылдынмаан түүлдер хөй. Ажыл-агыйның бүгү адырларының талазы-биле бир-дески эки түннелдерни чедип алыр дээш ажылдавышаан, оон-биле Улуг Октябрьның 43 чыл оюнга төлептиг ужуражыры ам үеде бистиң хүнүүн чугула айтырыывыс ол.

А. БЕСПАЛОВ,
совхозтуң парторганизациязының секретары.

ЧАРЫШТЫҢ МУРНАКЧЫЛАРЫ

«Кызыл партизан» совхозтуң ховуларынга бо чылын дүжүт ажаап алышкынының үезинде шылгараан механизаторлар болгаш чолаачылар хөй. Оларның аразынга № 3 бригаданың комбайнери Василий Антонович Залуцкий кирер. «СК-3» комбайн-биле ажаап алышкын сезонунда 400 га черниң тараазын кезер хүлээлгезин 600 га чедир күүседкен.

Комбайнерниң чедиишкиннит ажылдаарынга ооң бастырган тараазын сөөртүп турган Кызылдың көдээ ажыл-агый транспортунуң чолаачызы Василий Федорович Соловьевтуң шудургу ажылы улуг идиг болганын демдеглезе чогуур. Эш Соловьев дүжүт ажаап алышкынының эгезинден бәәр Залуцкийниң комбайнының бастырган тараазын шанче сөөртүп, бичии-даа саадаашкын кылбаан.

№ 4 бригаданың комбайнери Михаил Викторович Михайлов «С-4» комбайн-биле 300 га тараана ажаар хүлээлгезин 430 ажыг га кылдыр күүседкеш, бодунуң бригадазынга социалистиг чарыштың мурнакчыларының бирээзи болган.

Чуруктарда: комбайнер В. Залуцкий (солагай талазындан), чолаачы В. Соловьев, комбайнер М. Михайлов.

ШЫНАРЫН БЕДИДЕР

Бистиң чаржып турар кожавыс болур Хакас автономнуг областың Азкизский районунуң Калинин аттыг совхозунуң алдарлыг хойжузу Андрей Дмитриевич Идимешков-биле социалистиг чарышка алган хүлээлгемни күүседир дээш бо чылын биче әвес хемчеглерни алган мен. Эрткен кыжын улуг хар бисти бергедеткени билдингир болгай.

Ынчалза-даа чүгле хойнуң баш санын менди алган әвес, харын күшденгилдезин безин ындыг кончуг баксыратпаан мен. Бо чылын хой бүрүзүнден 3 кг дүктү алыр—мәәң хүлээлгем бо турган. Часкы кыргылданың болгаш күскү агарлаашкынның түннелинде хой бүрүзүнден 3 кг 50 грамм дүк алдынган. Бо дээрге мәәң бир хүлээлгемниң күүсеттингени ол.

База бир хүлээлгем—100 хой бүрүзүнден 160 хураганны алыры болур. Часкы оолдаашкында төрүүр 100 хойга онаштыр 95 хураганны алган мен. Шупту алган хураганым 608 болган. Чайын оолдадыры-биле 150 хойну тарып боозаткан турган. а херек кырында оларды чүгле 50 хире хой оолдаан, өскелери кызыр болган. Ноябрь-декабрь айларда оолдадыры-биле 280 хойну тарып боозаткан. Ам бо хойларның чежези оолдаары билдинмес. Бир әвес бо хойлар шупту оолдаар чүве болза 100 хойга онааштыр 140 ажыг хураган алдынар деп санап турар бис. Бо чайгы ышкаш болур болза чөгенчиг-ле. Бо дээрге тарып боозадылганың техниги эш Петеримовтуң ажылдап турарының шынар чогу олдур.

Хой ажылында чугула кампания—тарып боозадылга бисте ам чоруп турар. Ол ажылдың чоруп турарын база-ла чогуур негелдезинге четпес деп хойжулар санап турар. Чүге дизе, техник эш Петеримов бодунуң ажылының техниказын эки шиңгәәдип албаан болгаш харыысалга чок ажылдап турар. Хойжулар санында тарып боозадыр хойлар тывар кошкарлар салгылап каан. Эртен эрте хойлар хойларын ырак черлерден сүрүп чедире бәәрге, эш Петеримов удуп чыдар болгаш тарылганы 10—11 шактардан соңгаар әгелүүр.

Совхозтуң зоотехниги эш Галкин пунктуга ийи-чаңгыс келгенде ажылдың шынарын хынап көрбес, херек кырынга айтып дузалавас, хойжуларга арга-сүме, айытпас, харын көскеп-хөректениринге өйлежир. Тарып боозадыр пунктунуң ажылын шулуудадыры-биле эш Галкин анаа ооа бир хондур ажылдаан болза деп хойжулар күзеливис илередип турар бис. Бир әвес тарып боозадылганың шынарын бедитпес болза хой бүрүзүнден хураган алыры берге, хойларның чамдыызы кызыраар апаар.

Кара-Чыраада кыштаг кажаамның көрженин чазын хоорган, арыглап аштаан мен. Ам ооң ишти кургаг. Бо чайын хадың будук-бүрүзүн белеткээр ажылды бодумнуң ажылымга бир дугаарында чорудуп, 1000 ажыг боодалды белеткеп алдым.

О. КАШПЫК-КАРА,
хойжу.

Механизастаашкынның ачызы

Бистиң совхозтуң төп сүт-бараан фермазы моон мурнунда чылдарда сүт саалдазының талазы-биле көскү черни әәлевейи келген. Ооң бир чылдагаанны саалданы механизаставайн, хол-биле саап келгенинде болур. Бо чылдың июньдан бәәр электросаалдага шилчәән бис. Бо чорук күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиткен, саанчыларның күш-ажылын чиигеткен болгаш сүт саалдазын көвүдеткен.

Фермада 280 хире саар инектерни мурнунда 22 саанчы саап турган болза июньдан бәәр чүгле 8 саанчы саар апарган болгаш оон бәәр сүт саалдазы улам көвүдәән. Мурнунда бир саанчы 15—18 хире инектерни хол-биле саап турган болза ам электросаалда-биле 30—35 инекти саап турар. Чайгы үеде чамдык саанчылар 40 хире инекти саап турган болгай.

Ферма бо чылын 380 тонна сүттү саар турган болза октябрь 1-де 344 тоннаны сагган азы планын 89,3 хуу күүседкен. Ам 85 тонна сүттү IV кварталда күүседип алырының бүрүн аргазы бар. Ферма октябрь 10-га чедир 325 тонна сүттү күрүнеге саткаш, социалистиг хүлээлгезин хуусаа бетинде күүседкен.

Ам үеде электроаппарат-биле инек саар чангыс өрөөл бар. Инектиң саны хөй болганда инектерни ийи бөлүк кылгаш, ийи әәлчег-биле саалданы организастаан. Чижээ, эртенгинин 6 шактан 9 шакка чедир бирги бөлүктүң инектерин 4 саанчы саар. Ол үеде ийиги бөлүктүң инектерин одарладыр болгаш оларны 9 шактан 12 шакка чедир саар. Кежээ 6 шактан 12 шакка чедир база бо чурум-биле саар. Ам фермада инек саар тускай тудугну кылган. Ында саар инектерни тургузар, оларны саар, сүт хүлээп алыр өрөөлдер бар. Ол болза ам удавас ажыгларга кирер болгаш амгы ышкаш саалданы ийи әәлчег-биле әвес, а чангыс әәлчегде чорудар арганы бәәр.

Ферманың бодунда зеленканы, көктарааны чер кырынга силостаан. Ол чорук ферманың ажылдакчыларының күш-ажылын мурнукузундан чугаажок чиигедир. Фермадан ырак әвесте салдынган силос болгаш белеткеттинген сиген четчир. Ынчангаш кыштаглаашкынга удур бисте белеткел багай әвес. Ынчалза-даа бар курлаырларны чөп ажыглаары, кышкы үеде ферманың иштинге ажылды шын организастаары, мал чемнерин чөп чарыгдаары чугула. Кол сорулга—кышкы үеде сүт саалдазын кудулаттазы болур.

Электросаалдага шилчәән чорук күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиткен, саанчыларның материалдыг байдалын улам экижиткен дээрзин мындыг чижектер көргүзүп турар. Бо чылын ниити сүт саалдазы эрткен чылдагызындан 117 тонна көвүдәән. Хол-биле саалданың үезинде саанчылар айда ортумаа-биле 450—500 рубль ап турган болза ам электросаалданың үезинде 700 ажыг рубльди ап турар апарган. К. Оюн, М. Хорлуу болгаш өске-даа мурнакчы саанчылар августа 800 рубль чедир ажылдап алганнар.

Н. ОТЕВ,
ферма әргелекчизи.

Хаван ажаакчызы Лузин

Совхозтуң семиртилге хаваннарының ажаакчызы Лузин 480 хаванны семирти азырааш, күрүнеге ниитизи-биле 50 тонна эштти дужааган. Дүржүлгалыг ажаакчының эки азырал, ажаалдазынга турган 6—7 ай назылыг хаваннарның ортумак дириг деңзизи 100 кг чедип турган. Лузин ам 420 хаванны азырап турар. Мурнунда дужааганы-биле кады чыл төнчүзүнге чедир шупту 900 хаванны семирти азыраар болгаш күрүнеге 90 тонна эштти бәәр аргалыг болур.

Ынчалза-даа Лузинниң хүлээлгезинге 300 баш хаван азы 18 тонна эшт четпейн баар. Ооң чылдагаанны болза чылдың баштайгы чартыында ооң холунга хөй хаван кирбейн барганында. Чүл дизе, май айга чедир чүгле 150 хаван азырап турган. Чоннуң мурнунга бедиткен хүлээлге ап, улуг алдарлыг херекти әгеләән кижиге совхозтуң удуртукчуларының болгаш мал ажылының тускай әртемниглериниң талазындан чогуур деткимчени хандырбааны хомданчыг.

ЫНАКШЫЛДЫГ АЖЫЛЫМ

Бай-Хаактың ортумак школазынга өөренип турумда, угбам Дүзенмаа бо совхоз «Кызыл партизан» колхоз турар үеде маңаа саанчылап турган. Дыштанылга үезинде болгаш өөредилге чылының сөөлүнде угбамның инектерин сагжып, инек саарынга чоорту өөренип, анаа сонуургалым улам ханылап турган. Кезек када авам база инек саап турган.

1959 чылда он классты доосказ, совхозумнуң фермазынга, угбамның, авамның ажылдап турган черинге, ажылдаар деп ыяк бодап алдым. Ол-ла сорулгам-биле фермага саанчылай бердим. Инек саарынга мурнунда бичии өөрени берген болзумзажок, хол-биле хөй инекти саары әләән берге турган. Хүнде 13, чамдыкта 15 инекти хол-биле саары ындыг-ла белен әвес.

— Электросаалдага кирерге, бир кижи 30 — 40 инекти саар болгаш ажыл чиигәәр, а сүт саалдазы көвүдәәр—деп, зоотехник болгаш совхозтуң удуртукчулары чугаалап турган. Ынча хөй инекти саарга, ажыл канчап чиигәәр чоор деп бодап турган мен.

Шынап-ла, бо чайын Чагытай хөлдүң чанынга турувуста, электри күжү-биле инек саар тускай херекселди эккеп тургузупкан. Ындыг саалдага инектерни чаңчыктырып өөредири белен әвес болган. Оон туржук саанчылар боттарывыс безин электри күжү-биле инек саарынга бир дугаарында өөренип әгеләәнивис ол. Удаваанда инектеривис чаңчыгып, ажылывыс шуудап әгеләән. Демги 15 хире инек саап турган саанчылар 30—40 чедир саап турар апарган. Мен хары угда үш инекти электросаалдага тургузуп, хүнде 36-ны саап турдум. Ынчангаш ажылдың бүдүрүкчүлүү 2 ажыг катап бедәән. Ам үеде 34 инекти саап турар мен. Сүт саалдазы кандыгыл дизе, бисте мурнунда хол-биле саап турда, хүнде инек бүрүзүнүң бәәр суду ортумаа-биле 4,5 литр турган болза ам 6,5 литр болуп турар. Октябрь 1-ге чедир инек бүрүзүнден ортумаа-биле 1060 литр азы ниитизи-биле 25 тонна сүттү саг-дым, чыл төнчүзүнге чедир ол 30 тонна канчап-даа ажар.

Инектериниң сүткүр продуктулуун бедидер дээш оларның ажаалдазын, чемгерилгезин экижидери, саалдага улам мергежиири, ынчангаш Төрөөн чуртка хөй сүттү бәәр дээн бистиң чуртувустуң көдээ ажыл-агыйының ажылышчыларының демиселинге бичедаа бол, үлүгү киирери мәәң комсомолчу хүлээлгем ол.

М. ХОРЛУУ,
саанчы.

Чуруктта: саанчы М. Хорлуунуң әртенги саалда әгеләәриниң мурнунда электросаалдага белеткеп турары.

«Кызыл партизан» совхозтуң суурунда тараа складының девискәәринде келир чылдың дүжүдүнүң үндезини—үрезин арыглаан машиналарның даажы әртенден кежәәге чедир дицмиреп турар.

Чуруктта: тараа арыглаар машиналарга чинге-тараа үрезинин арыглап турары.

Фото **В. Лутковтуу.**

Номчукчуларның бижип турары

Улуг-Хем районуң «Х Улуг хурал» колхозта көдээ клубтуң бо чылгы септелгезин бүрүн доозар деп колхозтуң комсомолчу-аныяктары хүлээнип алганнар. Сентябрьда олар штукатурлап, чугайлап доскаш, клубту дескиндир херимни кылган. Бо ажылга комсомолчулар Лиза Чарт-оол, Феня Байкара болгаш Кувискаал олар эки киришкеннер.

Б. Багыт-оол.

* * *

Ол-ла районуң ажылчы чоннарының район Советиниң Баян-Колда № 17 соңгулда округундан депутат, районуң улус өөредилге килдизинин эргелекчизи эш Дардаш Баян-Кол суурнуң көдээ клубунга соңгукчуларының мурнунга бодунуң отчёдун кылган.

Б. Седен.

* * *

Бай-Тайга районуң Бай-Тал ортумак школазының библиотеказында Донгак Шура 3 чыл ажыг ажылдап турар. Ол өөреникчилер ортузунга номчулга конференцияларын үргүлчү чорудуп турар. Ам 8—10 класстарның өөреникчилеринге чогаалчы М. Шолоховтуң «Кижиниң салым-чолу» деп чогаалынга номчулга конференциязын чорударынга белеткеп турар болгаш Октябрьның социалистиг революциязының 43 чыл оюн таварыштыр чурук монтажын белеткээрин планында айткан. Чаа өөредилге чылында библиотеканың ном фондузун янзы-бүрү чаа чечен чогаалдың болгаш өөредилге номнары-биле долдурган. Донгак Шура бодунуң ажылынга кызымаккай. Библиотеканың ишти арыг, номнарны аай-аайы-биле чурум ёзугаар салгылап каан.

К. Бичии-урут.

* * *

Ийи чыл мурнунда Чөөн-Хемчик районнуң райпозунга ажылдап турган ижин язвазындан аар аарый бээримге, Чадаана эмнелгезинин кезер эмчизи эш Ю. Шербаков менээ нарын кезиишкинни кылган. Ам сегий бергеш, база катап бодумнуң ажылдап турар черимде таныылдап әгелей бердим. Ынчангаш силерниң солунуңар дамчыштыр кезер эмчи Юрий Павлович Шербаковка болгаш эмнелгениң сестраларынга өөрүп четтиргенимни илереттим.

К. Родина.

* * *

Бо чылдың март айдан әгелеп ол-ла районуң «Коммунизмче орук» колхозтуң эш Санчыжапка удурткан тудуг бригадазы улуг магазинниң, 400 олуттуг көдээ клубтүн тудугларын кылып әгеләән. Ам магазинниң тудуу доозулган. Клубтуң тудуун чоокку үеде доозар. Тудуг ажылынга мергежәән бызанчылар Куулар Үрүжек, Монгуш Дуран-оол олар хүн бүрү ажыл нормазын 120 — 130 хуу күүседип турарлар.

О. Дүкүүн-оол.

РЕДАКЦИЯГА ЧАГААЛАР

Ийи чыл тудуп келген

Танды районнуң Сталин аттыг колхозунуң көдээ клувунда культурамассалыг ажыл чүгле кино-биле кызыгаарлаттынып турар. Ында лекция-беседа болгаш колхозтуң мурнакчы кижилериниң арга-дуржулгаларын солушкан кежәәлер болбайн турар. Клубта ойнаар херекселдер хөл-шыдыраа, биллиард, гармонь өске-даа түүлдер чок. Амгы үеге чедир клубтуң кышка белеткелдери одаар ыяжы, септелгези белен әвес. Колхозта библиотеканың бажының ийи чыл иштинде тудуп келген. Ол ам-даа доозулбаан. Колхоз баштаар чери, көдээ Совет клубтуң ажылын әжижидеринче сагыш салбайн турар.

О. ДАЖИМБА.

Чон чалап турар

Чаа-Хөл районнуң Булуң-Терек суурнуң чурттакчылары областың хөгжүм-шин театрының артистериниң ырларын чүгле радиодан дыңнап турар боордан башка, оюн шинзин көрбәәнинден бәәр каш-каш чылдар эрткен. Колхозчулар оларның солун концерттерин, «Хайран-бот», «Боттанган күзел», «Оттуушкун» болгаш «Малиновкага болган куда» деп шиилерин көөрүп улуг соңуургал-биле күзеп турарлар.

Артистериниң оюн шинзин көргүзери-биле Булуң-Терек суурга моорлап келирин олар манап турарлар.

Х. МОНГУШ.

Сараттарны мал чий берген

Каа-Хем районнуң «Тиилелге» колхозу мал чемин әчизинге чедир белеткеп кылбаан. Тускай машина-биле тырып баглап каан сигеннер, көк сула сарааттаттынмаан, чер санай апарган чыткылаар.

Колхозтуң төп сиген шөлү Чаглаалыгда бүгү сарааттарның чаңгызын-даа кажаалаваан. Ол сарааттарны Попелаевтың болгаш Болтовскийниң кадарган инектери төтчегдеп чий берген. Хову бригадазының бригадири эш В. Галочкин, оон оралакчызы эш Н. Назынчан болгаш колхоз баштаар чери мындыг байдалга канчап шыдажып турарыл?

К. СРАТ-ООЛ.

Америк-шпион турисчи хевир-биле

Чоокта чаа күрүнеиң айыл чок чоруунуң органнары АКШ-тың хамаатызы Марк И. Каминскийни тудуп хоругдаан. Ол бодунуң чаңгыс чуртчузу Харвей Б. Беннетт-биле кады Выборг — Ленинград — Москва — Минск — Москва — Харьков — Киев — Львов — Ужгород мынчаар автомашинага олуруп алгаш турисчи аяй-чорукту кылган.

Сөөлүнде илерээни болза Каминский Москва — Минск аразынга, Украинаның барыын талакы областарының районнарынга болгаш өске-даа чамдык черлерге чоруп тургаш, разведка медээлерни чыып, камгалал ужур-дузалыг черлерни чурукка тырттырып, ындыг черлериң шынар-байдалын тодаргай бижип, оларның турар черлерин чурукка демдеглеп ап чораанны илерээн.

Совет Эвилелиниң девискээриндеи үнүп чоруурунуң үезинде Каминский биле Беннетт Ужгород районунга чоруза чогуур оруктан сагыштыы-биле өске углап чоруп тургаш, кызыгаарның хоруглуг зоназынга элээн чоокшулап чеде берген турда оларны тудуп хоругдаан. Фотоплёнкаларны, бижимелдиг блокноттарны болгаш ССРЭ-ниң девискээринге разведка медээлерин чыып чораанын сойгалып турар өске-даа түүлдерни Каминскийден хавырып алган.

Каминскийниң шпиончу ажылчорудулгазының дугайында күрүнеиң айыл чок чоруунуң органнарының алган маргыш чок материалдарынга үндезилээш, күрүнеге улур кемниг херек үүлгеткени дээш кезеемче харысалгазының дугайында Хоойлуунуң 2-ги түүлүн өзугаар ону судче шилчиткен.

Байысаалгага болгаш суд хуралынга Каминский үстүнде айыткан кемниг херектерни үүлгеткенинге бодунуң буруузун билиннген болгаш камгалал черлериниң дугайында медээлерни чыгбышаан, совет хоойлуларга чөрүштүр хөделип турган дээрзин көргүскен. Ынчангаш хөрүлде үезинде ол бодунга ап чораан разведка бижимелдерлиг блокноттуң сагыштыы-биле чажырган, а тудуп хоругдаар үезинде ол, камгалал черлериң тырттырган фотоплёнканы уза-ткап чок кылырын оралдашкан.

Судка херечи болуп чүве чугаалаан Беннеттиң медеглээни болза, «камгалал черлерни чурукка тырттырып ап чораан Каминскийниң үүлгедиин туризмге дүүшпес түүлдүр, ол үүлгедиглерни буруу шаап тур мен дээн.

Шериг трибуналы Каминскийни 7 чылда хосталгазын казып шиитпкен.

Оон дараазында Каминский өршээл көргүзер дугайында дилегин ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга киирип, бодунуң буруузун бүрүү-биле билиннгенин, үүлгеткен хөрөөниң дугайын бодунуң ханызы-биле хомудап турарын хынап көөрүн, бодунуң салым-чолуун Совет Эвилелинге өжөөнешкек үүлгедиглер-биле моон соңгаар кажан-даа холбаштырбазын ол дилегде айыткан.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму, Каминскийниң бодунуң үүлгеткен кемниг үүлгедиглерин ажеткилдии-биле миннип турарын барымдаалаш, Каминскийниң шииткелди эрттирер өйүн ону Совет Эвилелинден шөлүп үндүрери-биле солуур деп шиитпирин үндүрген.

Каминский-биле кады Беннетти база үндүрүп чоруткан.

ССР Эвилелиниң Даштыкы херектер министерствозу АКШ-тың хамаатыларының Совет Эвилелинче турисчи алн-чоруктарын америк разведканың шпионнаар сорулгаларга ажыглаарын үргүлчүлеп турдуу-биле холбаштыр удурланыышкынны АКШ-тың Москвада элчин черинге медеглээн болгаш туризмни разведка сорулгаларынга ажыглаарын соксадырынче хемчеглерни доп-дораан алырын негээн.

ГЕРМАН ДЕМОКРАТТЫГ РЕСПУБЛИКА. Хойерсверда — «Шварце пумпе» дээр улуг үлетпүр комбинадының тудугжуларының хоорайы. Тудуг эгелээнинден бээр беш чылдарның дургузунда мында хөй-хөй чурталга кварталдары өзүп үнген.

СЭТА-ның фотохрониказы.

МАР-да кадык камгалалының хөгжүлдези

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). Эрткен 35 чылдарның дургузунда МАР-ның кадык камгалалы найгамчыктыг чедиишкиннерни чедип алган. Чуртка баштайгы эмнелге албан чериниң тургустунганы 1925 чылдан бээр 1959 чылга чедир кадык камгалалынга күрүнеиң акша төзевилели барык 1.000 катап көвүдээн. Ам Моолдуң бүгү чурттанчы чоны медицина дузаламчызын эп турар.

1938 чыл-биле деңизээрге 1959 чылда эмчилерниң саны 174 катап көвүдээн. Ам МАР-да 1000 чурттанчы чонга-ла бир эмчи онаажып турар. Дүрген дуза көргүзер черлерниң калбак четкизи чуртта тургустунган. Ада-чурттуң фармацев заводу, бактериология институду тургустунган болгаш оларда эң болбаазыраңгай, бедик шынарлыг эмнерни кылып турар. Сөөлгү 20 чылдарның дургузунда аптекаларның саны барык 10 катап көвүдээн.

Амгы үеде онза кичээнгейни уругларның кадыын камгалаарынче көрүндүрүп турар. Оон түңнелинде уругларның өлүр чоруу 1941 чыл-биле деңизээрге 1959 чылда 7 катап кызырылган.

Өлүр чөруктуң дыка эвээжээниниң болгаш улустуң чаагай байдалының соксаал чок өзүлдезиниң түңнелинде Моолдуң чонунуң немелде өзүлдези 1000 чурттанчыга-ла онааштыр алырга 1938 чылда 0,5 кижи болуп турган болза, 1959 чылда 41 кижи болган.

Лаосче АКШ-тың ыйыышкыны

ХАНОЙ. (СЭТА). Вьетнам телеграф агентилелиниң дамчытканы:

Лаоска америк «дузаламчыны» моон соңгаар көргүзер дугайында АКШ-тың күрүне секретарының дузалакчызы Парсонстың калчаалыы-биле идип үндүрген политиктиг үш негелдезин Вьентьянның радиозу шиитпирлиг буруу шапкан.

Юнайтед Пресс Интернейшнл агентилелиниң дыннадып турарыы-биле алырга, ол негелделер ындыг түүлдерден тургустунган: Лаостуң хаан чазаа биле Нео Лао Хак Сат партиянның аразында амгы чугаалажыышкыннарны соксадыры; Фуми Носаванның үймээнчи болгаш оон Мурнуу Лаоста тургускан «чергелешкек чазаан» Лаостуң хаан чазаандан алган өзүзу-биле хүлээн көөрү; Лаостуң найысылалын Вьентьяндан Луан-Прабанче көжүрери.

Вьентьянның радиозунуң медеглээни-биле алырга, чоокта чаа болган парлалга конференциязынга Лаостуң премьери Суванна Фуманың чугаалааны болза, бир эвес Каттышкан Штаттар Лаоска «дузаламчы» көргүзерин соксадыр түве болза, Лаос дузаламчыны көргүзерин өске чурттардан дилээр апаар.

Парсонстың негелделерин тайылбырлавышаан, Вьентьян радиозунуң айтыр турары болза: «Лаостуң хаан күрүнезинге тайбыны болгаш национал найыралдын катап тургузарынга чугаалажыышкыннар эргежок чугула болуп турда Нео Лао Хак Сат партия-биле чугаалажыышкыннарны соксадыр дугайын кижилер канчаш бодап болурул? Бир эвес ол чугаалажыышкыннар соксай бээр түве болза, бот-боттарын өлүржүр дайын улам кадыг-дошкуну-биле үргүлчүлээр болгаш демиселди үргүлчүлээр дээш аргалар иштинче кирер кижилериң саны көвүдээр ийик. Нейтралитеттиң оруу-биле Лаосту апаар дугайында ол кижилериң күзелиниң боттанышкыны дээш демисел оларга кара чаңгыс үнер арга болган турар ийик. Ынчаарда империалистер болгаш оларның талалакчылары ол демиселди «коммунистиг атакалар» деп буруу шавар болгаш СЕАТО-нуң Лаоска холгаарлаашкынын негээр ийик. Оон түңнелинде Лаоска болгаш Мурнуу-чаан Азияга үскүлежиишкиннер тыптып келген турар ийик».

«Түү-даа болуп турза хаанныг чазак Нео Лао Хак Сат партия-биле чугаалажыышкыннарны үргүлчүлээр апаар. Ол чугаалажыышкыннар таарымчалыг байдалда чоруп турар, ынчангаш олар үргүлчүлээр» деп радио демдеглээн.

«Кандыг-ла бир арга-биле эде организастаан дээр чазакка Фуми Носаванны азы Боун Оумну киирер дугайында айтырыгга хамаарыштыр кандыгыл дизе, ону лаос улус шагда-ла буруу шапкан болгай, ынчангаш лаос улустуң анда кажан-даа чөпшээрешпези чугаажок деп радио медеглээн. Ол чорук болза үймээнчилер—Носаван биле Боун Оум — чогум-на харын олар Лаоста бо кризисти болдурганнар. Олар чуртту үсперлээрин оралдашканнар, ынчалзажок оларны ол оралдажыышкыны болдунмайн барган. Ам олар чазакче база катап шургуп кирерин күзеп турарлар-дыр. Ону кым-даа болдурбас, ынчангаш дүрүм өзугаар тургустунган чазак анда база удурланыр апаар».

Радионуң оон ыдай айтыш турары болза, Вьентьянны солдаттар болгаш хамааты—патриоттар камгалап турар, найысылалды Вьентьяндан Луан-Прабанче көжүрериниң кандыгда барымдаалары Лаостуң хаан чазаанда чок.

Вьентьян радиозунуң түңнелинде медеглеп турары болза: «Бодунуң хөй"удаа илергейлеп келген күзелиниң боттанышкыны дээш, чогум-на өзулуг национал найыралдын, тайбың болгаш нейтралитеттиң оруубиле Лаосту апаар дээш демисежип турар лаос улус Суванна Фуманың чазаанга бүзүреп турар».

Суванна Фуманың мурнунга Парсонстың тургускан негелделерин Камбоджаның радиозу чоокта чаа база буруу шапкан. Лаоска тайбың дугайында чугаалажыышкыннарны соксадыр деп Каттышкан Штаттарның негелдези болза чаа хамааты дайындан Лаосту камгалаарын АКШ бичии-даа бодавайн турар дээрзин көргүзүп турар-дыр. Ындыг турештүң уржуктары чүгле Лаоска өлүмнүг болур ийик, чүге дээрге, Патет-Лаонуң күштери-биле чугаалажыышкынларны Лаостуң хаан чазаа соксадыр болза, ол чорук чаа хамааты дайынга чедирип болур ийик.

Конгода байдалга

БЕЛГРАД. (СЭТА). ТАНЮГ агентилелдиң дыннатканын өзугаар алырга, чуртта политиктиг байдалдың дугайында премьер-министр Патрис Лумумбаның медеглели конго хөй-ниитиниң кичээнгейниң төвүнде туруп турар.

«Чингине комиссарларның чөвүлелин» тургускан чорук «шуут-ла ужур-дүрүм чок үүлгедиг» деп Лумумба чугаалаан. Ол комиссарлар болза Африкада хамаарышпас чорукту алган чаңгыс-даа чуртларның таварышпааны будулгаазынче чуртту киирип турарын премьер-министр айыткан.

Хамаарышпас чорукту бистер аймак-сөөк аразынга дайынны кыпсыр дээш албаан, а хосталганың чаагай үүлдерин ажыглаар болгаш кады күжеиишкиннерге үндезилээш, чуртту хөгжүдер дээш чедип алган болгай бис.

Эрге-чагырга дугайында айтырыгны чүгле парламент хүлээп алыр болгаш мен чазак баштыңнга парламентиниң идегели болгаш деткимчези бар турда хевээр турар мен деп премьер-министр онзалап демдеглээн.

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Информация агентилелериниң дыннадыгларындан билдиниг турары болза, үймээнчилериң баштыны полковник Мобуту төп чазактың туружун сандарадырынче угланган чажыт үүлгедиглерни идепкейлии-биле чорудуп турар.

«Чингине комиссарларның чөвүлели» дээрге Мобутунуң кара-аайындан эртпес чалча болгулеииишкиндир. Ында кандыг-даа перспектива чок. Оон ужурундан Мобуту оон өске база бир адаттыныкчы органны—Илеонуң «чазаа» дээр түүлү эргечагыргага чыгаарын оралдажы берген. Бо сорулга-биле ол парламентиниң депутаттарын хөлилеп, суртте-диринің калбак кампаниязын чорудуп- америк акша-хөреңгиниң дузазы-биле Лумумбага идегелден оларны чарып алырын оралдажып турар.

Төп чазакка идегевес чорукту Мобуту болза КНО-нуң чепсектиг күштериниң командылал черинден Лумумбаны тудуп хоругдаар чөпшээрел алырынга ажыглаар күзелдиг. Конгодан кээп турар медеглелдерин өзугаар алырга, КНО-нуң төлөө чери үймээнчилериң ындыг демиселинге шантыктавас сагыштыг болгаш чүгле өзу барымдаалаан юридиктиг чылдагаанны манап турар.

Юнайтед пресс интернейшнл агентилелдиң дыннатканы-биле алырга, сөөлгү үеге чедир депутаттарның чыглырынга шантыктап келген Мобуту «оларның хөй кезии Лумумбага удур деп билдинин келир-ле болза боду парламентини чыылдырар» деп турар.

БЕЛГРАД. (СЭТА). Леопольдвильден ТАНЮГ агентилелдиң корреспондентизиниң дамчытканы болза «чингине комиссарларның чөвүлели» Гананың дипломаттыг төлөөлекчизинге Леопольдвильден үнүп чоруурун сүмелээн. Гана «Конгонуң иштики херектеринге холгаарлажып турар» дээр чылдак-биле ындыг негелдени салган. Гананың президентизи Нкрума ол негелдеге харыы кылдыр—Конгонуң чүгле дүрүм өзугаар чазаа-биле харылзаа тудуп турар бис деп айыткан.

Эң улуг бүдүрүлгелерни болгаш банктарны Кубаныы кылдыр хавырганы

ГАВАНА. (СЭТА). Кубада бүгү-ле банкыларны (Канаданың ийи банкыларындан аңгыда), чигир кылыр 105 заводтарны, пөө-таавының 61 фабрикаларын болгаш чуртта эң улуг ужур-дузалыг үлетпүрүүн, садыгыны, тудугуун, демир оруктуң болгаш өске-даа 208 бүдүрүлгелерин база компанияларны шуптузун хавырар дугайында хоойлуларны Кубаның министрлер чөвүлели хүлээп алган.

Поль Робсоннуң медеглели

КАНБЕРРА. (СЭТА). Чоокта чаа Сиднейге болган парлалга конференциязынга чүве чугаалап тургаш, Поль Робсоннуң медеглээни болза, Совет Эвилелин болгаш социалистиг өске-даа чурттарны ханызы-биле хүндүлеп көрүп турар мен. Социализмниң талалакчызы мен, ынчангаш оон оран делегей кырынга тиилеп үнеринге бүзүрээр мен деп Поль Робсон чугаалаан. Каттышкан Штаттарда негрлерге хамаарыштыр сөөк-язы ылгаар чорукту Робсон шыңгыы шүүмүүлээн. «Каттышкан Штаттарда кулдар мынчага чедир бар. Ол кымнарыл дизе — негрлер-дир» деп медеглээн. Тайбың дээш шылгараңгай демиселчи, кайгамчыктыг ол артисие Сиднейде чүс-чүс бөдүүн австраличилер байыр чедирип турган. Поль Робсон Австралияга оон көргүзүп, ийи ай дургузунда аян-чорук кылыр.

ДОПЧУЗУ-БИЛЕ

☆ Кубаның национал бөлөдиниң артистери оюн көргүзери-биле Совет Эвилелинче Ганадан ужуп үнүпкен. Оларның составында Кубаның шылгараңгай артизи Алисиа Алансо база бар.

☆ Индонезияның президентизи Сукарно КНО-нуң Кол Ассамблеязының ажылынга киржип чораан, Төрээн чуртунче чаныр келген.

☆ Бо чылдың январьдан эгелээш Таиландыдан Вьетнамның Демократтыг Республиказынче 11.528 вьетнам хамаатылар чаныр келгеннер.

КРИЗИСТИГ БАЙДАЛДА

Даштыкыдан чаржалажыышкынның уржуунда англи автомобиль үлетпүрү кризистиг байдалда киргеи: автомобиль заводтарының херимнериниң девискээринде мун-мун автомобильдер садып алдынмайн туруп берген. Бо байдалдан үнериниң аргазын тывар дээш, автомобиль компаниялары мун-мун ажылчыннарны үндүрүп неделяда 4-ле хүн ажылдаарынче шилчип турар.

КҮШ-КУЛЬТУРА БОЛГАШ СПОРТ

Чурттуң хөл-шыдыраа маргылдаазы

МОСКВА. (СЭТА). ССРЭ-ниң Төп хөл-шыдыраа клубунга команда талазы-биле бирги чер дээш маргылдааның эң сөөлгү тоску салыы болган. Москваның болгаш Белоруссияның чыылды командаларының ужуражыышкышы хөй көрүкчүлериниң кичээнгейинге турган. Найысыладың командазы 9-ку салытта чедир 45 санны алган болгаш ам маргылдааны доосказ, 52,5 санны алган, чемпионаттың мурнакчызы Ленинградтың командазынта чедер төлээде 7,5 санны алыры негеттинип турган. Москва — Белоруссия командаларының ужуражыышкыны маргылдаага сөөлгү черни эвлээр ийи командаларның байдалын илередирине чугула турган.

«Тулчуушкун» эгелээш, элээн үр болгужеге чедир москвачылар көскү ажыышкынны албаалнар. Удатпаанда мастер Сокольский (Минск) мастер Чистяков-биле (Москва) хайым болган. Часпар болгуже чедир москвачылар база ийи санны алган. Гроссмейстер Бронштейн — Вересовту, а Симагин — Гольденовту утканнар. Белоруссияның чемпиону Суэтин мастер Васюковту тиилээн. Беш шак эрткенде москвачылар 3 санны, Белоруссияның шыдыраачылары 2 санны алган.

Россия Федерациязының болгаш Грузияның шыдыраачыларының ужуражыышкыны 5:4 санга РСФСР-ниң спортчуларының тиилелгези-биле доозулган. Бир оюн соңгаарлаттынган.

Хоорай чемпиону ат дээш

Кызыл хоорайның чемпиону от дээш хөл-шыдыраа маргылдаазының 4-ку салыы болган. Бо салыгда кичээнгейниң төвүнде — хоорай чемпиону Шишигин биле Азанчевскийниң, Ондар биле Берковичиниң салыглары турган. Оюнуң эгезинде Шишигин ноян баарынче атакалаан, ийи ооллу катташтырып кааны-биле кара таланың туружу кошкаан. Азачевский бүгү аргалар-биле камгаланза-даа, 30 дугаар көште Шишигин тергезин ноян баарына ооллга каап берген соонда ийи көштен уткан. Ондар бодунуң удурланыкчызының чамдык хоомай кештерин ажыглаан, шын көштерни кылганы-биле Берковичиниң удатпаанда чиик бодазын ооллга орнаар ужурга таварышкан. Бодамчалыг болгаш чараш кештерни кылганының соонда 21-ги көште Ондар Берковичиниң чоянын аът шазынга олуртканн.

Полчаниров деп байдалга салып олургаш, чазыг кылып, бир чиик бодазын алысканының түңнелинде Кууларга уттурган. Өске салыгларда Корешников Чыргалоолду, Делгер-оол Хертекти, Чамзырай Чамзырыны уткан. Бичее-оол биле Кенин-Лопсан оюнун 42 көште соңгаарлаткан.

Дөртку салыгның сөөлүнде Шишигин биле Ондар кайызы-даа 3,5 саннарлыг.

Делегей рекорду

КИЕВ. (СЭТА). Олимпий чемпион Петр Болотников октябрь 15-те Владимир Куйтуң делегей рекордун ашкан. Болотников 10.000 метр черни 28 минута 18,8 секундада эрткен. А Куйтуң рекорду 28 минута 30,4 секундага деңнежип турган болгаш 4 чыл иштинде ону кым-даа чаартып шыдаваан турган.

Удавас спартакиада эгелээр

ВЛКСМ Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң ДОСААФ ТК-зының шиитпирин өзугаар 1960 — 1961 чылдарда спорттуң техниктиг хевирлериниң Бүгү-эвилел спартакиадазын эрттирер.

Спартакиаданың программазында техниктиг спорттуң бүгү хевирлери: мотоцикл, боодалга, автомобиль, модельдер тургузары, харылзаа болгаш өске-даа хевирлер киирип турар. Бистиң областың спартакиадазы бо чылдың ноябрь айда эгелээр. Анда будуруулгелериниң, колхоз, совхоз, СТС-териниң болгаш өске-даа коллективтериниң ДОСААФ эге организацияларының спортчулары киржир.

Эге организацияларга болур маргылдаалар эн-не массалыг эрттер. Маргылдааның эгелээринге чедир санныг хонуктар арткан. ДОСААФ комитеттери, комсомол болгаш профэвилел организациялары-биле кады спартакиадага белеткелди чорудар ужуртуг. Амгы үеде области кол судья коллегиязын болгаш янзы-бүрү хевирлер аайы-биле судья коллегияларын тургузуп турар. Черчерде оргкомитеттер спартакиадаларның хуусаазын, программазын чер-черниң байдалы-биле өскертип болур.

Спартакиадага хууда болгаш команда аайы-биле бирги чер дээш маргышак болур. Бистин области техниктиг спорттуң дараазында хевирлери: боодалга, мотоцикл, автомобиль болгаш радио эн-не нептерээн, Ынчангаш эге организацийларга бо хевирлериниң маргылдааларын эрттирери эргежок чугула. Бир эвес бодунар аргалыг болза, сутта эштириниң, а өредилге черлеринге — моделизм спортунуң хевирлеринге маргылдааларны эрттирер.

Спорттуң техниктиг хевирлериниң Бүгү-эвилел шүүлде спартакиадазынга чүгле областарның, крайларның чыынды командаларын эвес, харын эн эки эге организациялар командаларын киириштирери көрдүнген. Бүгү-эвилелдиң шүүлде спартакиадазынга киржир командалар дараазында хевирлерге маргышкар. Бүгүрүлге черлериниң командалары спорттуң беш хевирлеринге: мотоцикл, боодалга, автомобиль, суг болгаш радио спортунга; колхозтар, совхозтар болгаш СТС-ниң командалары спорттуң үш хевирлеринге: мотоцикл, автомобиль болгаш боодалгага; а өредилге черлериниң командалары 6 хевирге: мотоцикл, автомобиль, авиамодель, боодалга, суг болгаш бир эвес арга бар болза хеме, корабльдер модельдерин тургузар талазы-биле маргышкар.

Автомобиль спортунга «ГАЗ-51», «Москвич» болгаш «Волга» деп машиналарны башкарарынга маргышкар. Команда бүрүүнге-ле 3 кижи турар, оларның бирээзи хөрөөжен. Мотоциклчилер 125 куб. см, 350 куб. см класстын мотоциклдерге маргышкар. 60 — 70 км черге мотокросс болур.

Боодалга маргылдаазының киржикчилери биче ааралыг боо-биле, биче ааралыг пистолет-биле кара адарынга маргышкар. Суг спортунга: эр улустар 500 метр, хөрөөженнер 300 метрге эштиринге болгаш 25, 15 м черлерге шымнырынга киржир.

Спорттуң техниктиг хевирлериниң спартакиадаларын чорудуп турган, чонга ГТО-нуң техниктиг нормаларын калбак-биле дужаадыр херек. ДОСААФ организацияларынга эрттирер спартакиадалар аныяктар ортузунга техниктиг спортту пропагандаалар болганда, ону массалыг спортчу байырлаадар хевирлиг эрттирерин чедип алыр. Анда мотоциклчилериниң, автомобильчилериниң болгаш өске-даа хевирлериниң спортчуларының көрүгүү маргылдааларын организастаар.

Бүгү-эвилелдиң техниктиг спорт талазы-биле спартакиадазынга белеткелдер үезинде болгаш ону эрттиринге идепкейлиг киришкен комсомол, ДОСААФ организацияларының активин, ол ышкаш Бүгү-эвилел спартакиадазының киржикчилери — ДОСААФ организацияларын ВЛКСМ Төп Комитединиң хүндүлел бижиктери-биле шаннаар.

А. ЕМЕЛЬЯНОВ.

Тыва чаа кино дугайында делгелге

Удавас областың кинотеатрларынга болгаш клубтарынга 1959 чылда «Ленфильм» кино студиязының үндүргени «Ак-Көк хемнериң нижилери» деп чаа уранчечен тыва кино үүнүп эгелээр. Ону холбаштыр Алдан-Маадыр аттыг чурт шинчилел музейинге, «ВЛКСМ-ниң 30 чылы» кинотеатрга солуп чуруктардан тургустунган көжер делгелгени организастаан.

Делгелгеде кирип турар чуруктарны база сценарийлерни «Ленфильм» кино студиязы музейге берген. Ол делгелгеде чуруктардан аңгыда, баштайгы уран-чечен тыва кинонуң сөзүн чогаадып бижээн чогаалчылар О. К. Саган-оол биле С. А. Сарыг-ооллуң чуруктарын база кинонуң кол-кол рольдарында ойнап турар орус, тыва, бурят, казак артистериниң чуруктарын делгелгеде киирген. Делгелге — чаа кинону көөр көрүкчүлериниң сонуургалын улам-на улгаттырар.

Е. МЫНДРИМА.

Р. ТАГОРНУҢ 100 ХАР ХАРЛААРЫНГА ХОЛБАШТЫР

Индиямның улуг шүлүкчүзү, чогаалчызы болгаш хөй-ниити ажылдакчызы Рабиндранат Тагорнуң төрүттүнген күнүнден бээр 100 чылы 1961 чылдың майда болур.

Тайбының Бүгү-делегей Чөвүлелиниң саналын өзугаар ол кайгамчыктыг хүнүү бүгү чурттарга демдеглеп эрттирер деп турар.

Р. Тагорга тураскааткан байырлалды Совет Эвилелинге демдеглеп эрттирери-биле Тайбың камгалалының Совет комитединиң даргазы, чогаалчы Н. С. Тихоновка даргалаткан байырлал комитедин тургускан. Комитеттиң составында көскү эртемденнер, чогаалчылар, хөй-ниити ажылдакчылар, ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министерствозунуң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даштыкы чурттар-биле культура харылзааларын талазы-биле Күрүне комитединиң төлөөлекчилери кирген.

Москвага октябрь 17-де байырлал комитединиң баштайгы хуралы болган. Ылангыя Москвага болгаш Совет Эвилелиниң өскедаа хоорайларынга улуг индий чогаалчының амыдыралынга болгаш ажыл-чорудулгазынга тураскааткан байырлыг кежээлерни эрттирери; Р. Тагорнуң чогаалдарының чаа чымдызын үндүрери; индий чогаалчының болгаш боданыччының амыдыралының болгаш ажыл-чорудулгазының дугайында беседаларны, лекцияларны болгаш илеткелдерни организастаары көрдүнген. (СЭТА).

Редактор К. С. ШОЙГУ.

ОБЛАСТЫҢ КИНОЭКРАННАРЫНДА

деп кинону көрүнер.

КИНОТЕАТРЛАРГА

Бөгүн

«ВЛКСМ-НИҢ 30 ЧЫЛЫ» (улуг залга): «Кижилериң ханы суг эвес»—12, 2.15, 4.15 шактарда; Бөлүүн төөгү—6.15, 8.15, 10.10 шактарда; биче залга: «Байырлалдыг кежээде»—5, 7, 9 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: уругларга программа—10 шакта; «Хуннүгле-даа чаашкын»—3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

ОБЛАСТЫҢ ХӨГЖҮМ-ШИИ ТЕАТРЫ

Октябрьның 21 — 22 — 23 хүннеринде

А. Ларевтин

"ЧОДУРААГА УЖУРАЖЫЫШКЫН"

деп шиизи болур.

Эгелээри — кежээкиниң 7 шакта. Касса хүндүскүүнүң 10 шактан 1 шакка база 3 шактан 7 шакка чедир ажылдап турар.

Коллективтиг чагыгны база хүлээп ап турар. Дирекция.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының 35-24, пропаганда килдизинин 23-54, харысалгалыг секретарының болгаш харысалгалыг дежурныйның 23-35, кедээ ажыл-агый, үлетпүр болгаш транспорт килдистериниң 25-38, партийжи амыдырал болгаш культура-амыдырал килдистериниң 37-13, иштики информация килдизинин 20-60, чагаа болгаш совет тургузут килдистериниң 21-27, литажылдакчыларның 22-64, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 21-47. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

ТС—00952. Чагыг № 2651. Культура эргелелиниң типографиязы.